

ПРАЦІ УКРАЇНСЬКОГО НАУКОВОГО ІНСТИТУТУ
PRACE UKRAINSKIEGO INSTYTUTU NAUKOWEGO
TRAVAUX DE L'INSTITUT SCIENTIFIQUE UKRAINIEN

ТОМ — XXIX — VOLUME

Серія фільологічна, книга 4. — Serja filologiczna, zeszyt 4.
Série philologique, livraison 4.

Д-р ВАСИЛЬ ЛЕВ

**УКРАЇНСЬКИЙ ПЕРЕКЛАД
ХРОНІКИ МАРТИНА БЄЛЬСЬКОГО**

D-r BAZYLI LEW

**UKRAIŃSKIE TŁUMACZENIE
KRONIKI MARCINA BIELSKIEGO**

BASILE LEV
DOCTEUR ÈS LETTRES

**UNE TRADUCTION UKRAINIENNE DE LA
CHRONIQUE POLONAISE DE MARTIN BIELSKI**

ВАРШАВА

1935

WARSZAWA

Prace ukraińskiego Instytutu Naukowego.

- Tom I. Serja statystyczna, zeszyt 1. Ludność ukraińska Z. S. R. R. Rozprawy T. Olesiewicza, O. Pytela, W. Sadowskiego, i O. Czubenki. Cena zł. 6.
- Tom II. Serja statystyczna, zeszyt 2. Tymoteusz Olesiewicz. Tablice statystyczne ludności ukraińskiej Z. S. R. R. według spisu 17 grudnia 1926 roku. Cena zł. 20.
- Tom III. Serja ekonomiczna, zeszyt 1. E. Głowiński, K. Maciejewicz, W. Sadowski. Zagadnienia współczesne życia gospodarczego Ukrainy. Cena zł. 6.
- Tom IV. Serja filologiczna, zeszyt 1. Dr. Konstantyn Czechowicz. Aleksander Potebnia. Ukraiński myśliciel-lingwista. Cena zł. 6.
- Tom V. Serja prawnicza, zeszyt 1. Prof. A. Łotocki. Ukraińskie źródła prawa kościelnego. Cena zł. 12.
- Tom VI. Serja pamiętników, zeszyt 1. A. Łotocki. Stronice przeszłości. Cena zł. 8.
- Tom VII. Serja ekonomiczna, zeszyt 2. W. Sadowski. Praca w Ukrainie Radzieckiej. Cena zł. 6.
- Tom VIII. Serja pamiętników, zeszyt 2. Wspomnienia. L. Wasilewski, M. Galin, S. Stępowski, A. Topczyński, Tabouis. Cena zł. 6.
- Tom IX. Serja podręczników, zeszyt 1. Prof. D. Doroszenko. Dzieje Ukrainy w zarysie. T. I. (do połowy wieku XVII). Cena zł. 8.
- Tom X. Serja filologiczna, zeszyt 2. Dr. Mykoła Puszkarczyk. Najmłodsza palatalizacja spółgłosek w języku ukraińskim. Cena zł. 5.
- Tom XI. Serja ekonomiczna, zeszyt 3. I. Iwasiuk. Spółdzielczość kredytowa na Ukrainie. Cena zł. 5.
- Tom XII. Serja pamiętników, zeszyt 3. A. Łotocki. Stronice przeszłości. Część II. Cena zł. 15.
- Tom XIII. Serja historyczna, zeszyt 1. A. Docenko. Wyprawa zimowa r. 1920. Cena zł. 15.
- Tom XIV. Serja filologiczna, zeszyt 3. Iwan Zityński. Mapa dialektów ukraińskich z objaśnieniami. Cena zł. 2.50.
- Tom XV. Serja historyczna, zeszyt 2. Wojna ukraińsko-moskiewska 1920 r. Część I. Operacyjne dokumenty Sztabu Armji Ukraińskiej Republiki Ludowej. Pod redakcją generała W. Salskiego, zestawił generał P. Szandruk. Cena zł. 15.
- Tom XVI. Serja prawnicza, zeszyt 2. Prof. A. Łotocki. Autokefalja. Tom I. Cena zł. 8.
- Tom XVII. Serja historyczna, zeszyt 3. Djarjusz helmana Orłyka. Przygotował do druku Jan z Tokar Tokarzewski Karaszewicz. Cena zł. 6.
- Tom XVIII. Serja podręczników, zeszyt 2. Prof. D. Doroszenko. Dzieje Ukrainy w zarysie. T. II. Cena zł. 12.
- Tom XIX. Serja prawnicza, zeszyt 3. Prof. A. Jakowliw. Traktaty ukraińsko-moskiewskie w XVII-XVIII st. Cena zł. 8.
- Tom XX. Serja ekonomiczna, zeszyt 4. Prof. inż. I. Szowheniw. Gospodarstwo wodne w dorzeczu Dniepru na Ukrainie. Cena 4 zł.
- Tom XXI. Serja pamiętników, zeszyt 4. A. Łotocki. Stronice przeszłości. Część III. Cena zł. 15.
- Tom XXII. Serja pedagogiczna, zeszyt 1. S. Siropolko. Oświata publiczna na Ukrainie Sowieckiej. Cena zł. 10.
- Tom XXIII. Serja ekonomiczna, zeszyt 5. Prof. W. Iwanys. Gospodarstwo energetyczne Ukrainy i Północnego Kaukazu. Cena zł. 5.
- Tom XXIV. Serja filozoficzna, zeszyt 1. Prof. D. Czyżewski. Filozofja H. S. Skoworody. Cena zł. 8.
- Tom XXV. Serja historii literatury, zeszyt 1. S. Smal-Stocki. T. Szewczenko. Interpretacje. Cena zł. 10.
- Tom XXVI. Serja ekonomiczna, zeszyt 6. W. Sadowski. Robocizna w gospodarstwie rolnem Ukrainy. Cena zł. 6.
- Tom XXVII. Serja ekonomiczna, zeszyt 7. B. Iwanicki. Lasy i gospodarka leśna na Ukrainie. Tom II (w druku).
- Tom XXVIII. Serja prac Komisji dla badań zagadnień polsko-ukraińskich, zeszyt 1. Leon Wasilewski. Kwestja ukraińska jako zagadnienie międzynarodowe (w języku polskim). Cena zł. 5.
- Tom XXIX. Serja filologiczna, zeszyt 4. Dr. B. Łew. Ukraińskie tłumaczenie kroniki Marcina Bielskiego. Cena zł. 3.

Високоповажаному Бранові Директорові
Полодимирові Даромтенкові

ПРАЦІ УКРАЇНСЬКОГО НАУКОВОГО ІНСТИТУТУ ^{автор}
PRACE UKRAIŃSKIEGO INSTYTUTU NAUKOWEGO
TRAVAUX DE L'INSTITUT SCIENTIFIQUE UKRAINIEN

ТОМ — XXIX — VOLUME

Серія фільологічна, книга 4. — Serja filologiczna, zeszyt 4.
Série philologique, livraison 4.

Д-р ВАСИЛЬ ЛЕВ

УКРАЇНСЬКИЙ
ПЕРЕКЛАД ХРОНІКИ
МАРТИНА БЄЛЬСЬКОГО

ВАРШАВА 1935 WARSZAWA

**ПІДГОТОВКА ЕЛЕКТРОННОГО ВИДАННЯ:
«ІЗБОРНИК» <http://litopys.kiev.ua/>
27.IX.2006**

Редагує: секретар,
Проф. Р. СМАЛЬ - СТОЦЬКИЙ

Друкарня ОО. Василіян у Жовкві

I.

ВСТУП

1. Переклади Хроніки М. Бельського на східно-словянські мови.

Популярність польського хроніста, хоча не найбільшого в свою епоху, Мартина Бельського була немала не лишень серед поляків, але й українців. Завдячує її Бельський тому, що перший написав «Хроніку світа» в рідній мові. Через це зробив її доступною для ширших кругів польського громадянства, а головню для тих, що не присвоїли собі знання латинської мови, модної серед ученого світу в часі гуманізму. Рівночасно подобався Бельський ще й тим, що сприяв реформації, так милій великій частині польської шляхти й міщанства. Спеціальний протестантський підхід до представлювання подій, особливо церковно-релігійних справ і його критичний погляд на католицизм з'єднав Бельському симпатію широких диссидентських кругів. Крім цього М. Бельський був знаний як філософ з практичною засадою: »rzeciw prawdzye gozumu pie«.¹)

Яко критик, чи ворог католицизму мусів Б. подобатися теж українському православному громадянству, тим більше, що видрукував свою хроніку саме тоді, як на добре зачинала розгорятися релігійна боротьба православя з католицизмом у Польщі. Тому поляк, що, мовляв, об'єктивно критикує релігію свого народу, стає знаменитим атутом у руках православних і є сильною зброєю в полемічному письменстві.

Хоча Б. не був найліпшим хроністом свого часу, його хроніка стає важним джерелом для сучасних польських та українських хроністів (передусім останніх). В парі з упадком українського культурного життя після татарських нападів та в литовсько-руську епоху йде також упадок українського хронікарства. Воно тратить на оригінальності тимбільше, що знаходить готові джерела в польським письменстві такі як хроніки Бельського і Стрийковського.²) Вони стають цим важним джерелом відомостей та релігійним оружжям саме тоді, коли змагаються взаїмні впливи української й польської культур і рівночасно релігійний та суспільний гнет українців з боку поляків. Вже сам Б. завдяки повище зга-

¹) Докладну й вичерпуючу студію про Б-го дав I. Chrzanowski p. n. Marcin Bielski. Wyd. II. Warszawa 1926. Książnica Atlas.

²) Гл. С. Пташицкій: Западнорусские переводы хроникъ Бѣльскаго и Стрыковскаго. Новый Сборникъ статей СПб 1905. ст. 372-384.

даним прийомом, застосованим у його хроніці зискав симпатію серед православних, а його хроніка стала джерелом для українських хронік або перекладів.¹⁾ Не дивниця, що дочекалася його хроніка кілька перекладів на українську, білоруську або російську мови.

Зі згаданих досі перекладів є такі :

Космографія, описаніє всего свѣта, собрана изъ разнихъ писателей по повеленію польскаго Короля Сигизмунда Августа, Мазовецким шляхтичем Мартыном Бѣльскимъ; а съ польскаго на рускій языкъ переведена Литовскимъ шляхтичем Амброжієм Брежевскимъ 7092 (1584) года.²⁾ Відпис у скорописнім рукописі з р. 1671, що обіймає 1347 карт находиться в Архангельську.³⁾ Цей переклад мав стати підставою інших перекладів і копій усіх трьох руських націй.⁴⁾ І так в Петербурзькій бібліотеці є такий рукописний переклад. У Кракові, в бібліотеці Музею Чарторійських є два переклади : український ч. ркп. 1273. та московський ч. ркп. 1417, у Львові в бібліотеці Народнього Дому в збірці А. С. Петрушевича ркп. ч. 59 є теж перекладом вибраних місць хроніки М. Б. Крім цього окреме опрацювання історії Олександра Великого дочекалося кілька перекладів або перерібок із хроніки М. Бельського. Саме в 1929 р. Степан Гаєвський видав заходом »Комісії видавничого письменства« в Києві три редакції »Александрії«; третя редакція основується якраз на хроніці Б.⁵⁾

В цій розправі приглянуся малознаному перекладові, що є в рукописній збірці бібліотеки Музею Чарторійських у Кракові, ч. 1273.

2. Палеографічний опис рукопису ч. 1273 Музею Чарторійських у Кракові.

Рукопис Музею Чарторійських ч. 1273,⁶⁾ це гарна книжечка формату 15·2 см X 9·5 см, нагадує радше який молитовник,

¹⁾ М. Грушевський; Історія української літератури. Т. V. 184.

²⁾ Joachima Bielskiego dalszy ciąg Kroniki polskiej, zawierającej dzieje od r. 1587 do 1598. Wydał i oprac. J. Sobieszczanski. Warszawa 1851. str. L ss. А. И. Соболевский: Переводная литература московской Руси XIV-XVII. вѣковъ. Сборникъ отдѣленія русскаго языка и словесности И. А. Н. т. 74. стор. 53 ss.

³⁾ С. Викторов: Описи рукописныхъ собраній сѣверной Россіи, стор. 31, 84.

⁴⁾ А. Поповъ: Обзоръ хронографовъ русской редакціи. Москва 1866, т. II. стор. 87 ss.

⁵⁾ Ст. Гаєвський, »Александрія в давній укр. літературі«, Київ 1929. Переклад із хроніки М. Бельського опертий на тексті з хроніки М. Максимовича з додатком варіантів із трьох списків: Боболінського зі збірки В. П. Науменка і бібліотеки б. Печерської Лаври.

Крім цього огляд перекладів хроніки М. Бельського дали: 1) А. Поповъ, Обзоръ хронографовъ русской редакціи, Москва 1866, т. II. 87-111; 2) А. С. Викторовъ, Описи рукописныхъ собраній въ книгохранильницахъ сѣверной Россіи. СПб. 1890.

⁶⁾ На велику стихію укр. живої мови в перекладі рукопису вказав мені проф. М. Возняк, за що складаю йому за це прилюдну подяку.

числить 110 карт. Виконаний на звичайнім папері, тонкім, що не пропускає фарби. Водний знак пізнати щойно із двох суцільних листків зігнутих у хребті. Є якимсь невідомим гербом. Письмо виконане темнобронзовою, майже чорною фарбою, півуставне, дрібне. Подиву гідна праця, якої завдав собі писар при так стараннім а дрібнім почерку, виконанім майже без похибок у тексті. Йшло тут про економію паперу. У двох місцях, а саме на стор. 134-135 і 144-145 на маргінесах довкруги карток дописав писар частину перекладу, яку відай забув подати при списуванні. Щоб заощадити місце, пише так дрібним письмом, що на перший погляд видається прикрасою-мережкою. Таке письмо, виконане мабуть при помочі скла, належить до унікатів не лише тодішньої епохи але взагалі в історії палеографії. Жадних прикрас ані заставок немає, тільки ініціяли й титули важніших розділів виконано киноварією і не штучним вязописом.

Абстрагуючи від пізніших дописок на вільних сторінках весь рукопис виконаний дрібним півуставом, гарним, одною рукою. Перші 20 сторін написані ще дрібнішими буквами ніж наступні карти. Букви без мистецьких прикрас. Деколи а має продовжену прямовісну палочку. Велике **З** рідко пишеться на взір латинського Z (нпр. Знакы 82.) і зазначається як і, и, ѡ, ѡі = ѡ. Часом замість правильного т, ш, є 7 (продовжене в горішне поле. нпр. ш7о 48, 134, сша7и (sciać) 163. З вязаних букв трапляється ау (ау, причім вноситься над стрічку середній приголосний) і тр = 7_р (нпр. с7_регоу_ть 23.).

Над стрічку вносить писар небагато букв, мабуть через те, що серед дрібних стрічок є дуже вузький відступ.

В письмі слова звичайно нерозривні. Одначе часто робить писар відступи на відділення окремих речень, означуючи їх точкою. Поправок яснішою дещо фарбою дуже мало.

Цілий рукопис оправлений в дощечки, потягнені шкірою, доховався в зовсім доброму стані.

3. Зміст рукопису.

В катальозі рукописів Музею Чарторийських у Кракові назвав Коженъовський наш рукопис по змістові: *Slejdan. Kronika świata i Rosieja Nipasego o unii (rekopism ruskij)*.¹⁾ Крім короткого змісту в цім катальозі подав автор ще подрібніший загальний опис на окремих картках, які вклеїв на початку рукопису. Отже в склад рукопису входять на його думку: 1) Третя книга Єздри, 2) опис двох посольських поїздок Герберштайна у Москву, 3) переклад хроніки Слейдана та 4) лист Потія про унію. Також Коженъовський згадує про нотатки на вільних сторінках.

¹⁾ J. Korzeniowski *Catalogus codicum manu scriptorum musei principum Czartoryski cracoviensis* (1909.) Vol. II. pag. 155. Властиво другий том уложив Станіслав Кутшеба (Kutrzeba).

Цим рукописом занявся опісля С. Пташицький і ствердив, що опис посольства Герберштайна та хроніка — це українські переклади певних частин із польської хроніки Бельського з третього видання 1564. р. Загалом подав він подрібніший перегляд вибраних частин із польської хроніки, означуючи відношення українського перекладу до польського оригіналу.¹⁾ Мимо цього не лишень хроніка але й усі частини рукопису заслуговують на більшу увагу як під оглядом змісту так і мови.

До каталогового опису слід додати, що кожна частина рукопису, хоча виконана в однім часі та одною рукою, має окрему пагінацію чорною фарбою арабськими числами, а загальну пагінацію олівцем дав таки сам Коженъовський. Отже книги Єздри вміщені на сторінках 1-20 (загальна пагінація 1-20), Посольство Герберштайна 21-25 (21-25), хроніка 1-192 (29-220), лист Потія 1-40 (221-258). Перед кожною частиною є на попередній сторінці кустодія, що згоджується з наступною частиною, виконаною тою рукою, яка дала окрему пагінацію.

Нотатки, що знаходяться на вільних сторінках і маргінесах в тексті, дається так угрупувати:

1) На стор. 28 є замітки історичного змісту про XVI і XVII вв., писані українською й польською мовою старанним скорописом, ясною фарбою.

2) На тійже сторінці чорною фарбою дрібнесеньким уставом нотатки про XVII і XVIII ст.

3) На внутрішній сторінці задньої окладинки ще дрібніший гарний устав. Нотатки з обсягу економічних відносин XVIII ст.²⁾

4) На тій самій окладинці і стороні в долі кілька нотаток про ті самі справи, виконаних ясною фарбою, незугарним півуставом, зближеним до скоропису.³⁾

5) Нотатки на маргінесі листу Потія, виконані дрібним півуставом бронзовою фарбою, дещо яснішою від головного письма. Цей почерк зближений найбільше до першого письма мимо того, що тут півустав, а там ранній скоропис. Є це критичні уваги на лист Потія, руки православної особи.

Всі кустодії, а також наголовки листу Потія й окремі пагінації писано почерком другим (чорна фарба, дрібний устав-друк). Також тою самою рукою та чорнилом виписано на останній сторінці хроніки (192 (220)) імена папів, що панували від Григорія XIII (1583. р.) аж до р. 1735 (ажъ до книшнього рока). Після цього є число № 256 — що це значить, не знати. В долі цієї сторінки над кустодією є число чорнилом 113, яке повтаряється на стор. 227. Почерк і фарба вказують, що ці нотатки (друга група й подані вище) писав якийсь Петро Косс, що й підписався на першій сторінці рукопису над наголовком книг Єздри по грецьки й українськи:

¹⁾ Гл. оп. cit ст. 374 ss.

²⁾ Пор. М. Возняк: Три статейки з полемічного письменства. З. Н. Т. Ш т. 99, ст. 2.

³⁾ Cf. ibidem.

т⁸ Петроꝛ Косоꝛ
№ ab orbe 7243

Петра Коссъ
№ ХБ 1735

По середині є монограмовий підпис. Той сам підпис з датою 1735, дещо більший є на стор. 25, а біля нього Jassys.¹⁾ Треба догадуватися, що цей Петро Косс, дістав уже готовий рукопис, який повстав ще в XVI. ст. Сам поробив кустодії та окрему пагінацію. Може й він дав оправити рукопис, через що обтято на маргінесі деякі нотатки. Одначе опісля пропала з нього частина, що йшла після листу Потія. На це вказує кустодія при кінці цього листу: лѣта Р. хѣа дѣке. У своїй статті згадує про це Пташицький. Він подає також зміст на сторінках 265-268, що містять 12 главу книги Єздри та: Слово о сѣѣй тройцы сѣого Григорія еѣпа Нисійского і Григорія Богослова і вкінці принагідні нотатки на стор. 268.²⁾

Оці 2 картки (стор. 265 268), яких нині нема в рукописі, знаходяться в збірках рукописних д-ра Івана Франка. У »Причинку до студії над Острожською Біблією«³⁾ займається він книгами Єздри, що з огляду на свій пророчий зміст були улюбленою лектурою українського громадянства. Тут саме описує уривок тексту з XII главою III. книг Єздри, списаний на двох картках (власиво на 1. і частині другої сторінки; решту займають згадані »слова«). Це є картки з того самого рукопису ч. 1273.⁴⁾ Дивне лише, що Пташицький бачив їх уміщених при кінці рукопису, а не при книгах Єздри. Можливо, що автор рукопису списав цю частину зі »словами« окремо, бо на стор. 20. рукопису, де кінчиться XI. глава книг Єздри, є вільне місце. Видно пізніше щойно постановив дописати останню главу кн. Єздри, додаючи ще »слова« (поучення).

Слід ще згадати про лист Потія. Це т. зв.: »Уния альбо викладъ переднейшихъ артыкуловъ ку зѣдноченью Грековъ съ Костелом Рымскимъ належашьхъ«, що вийшла у Вильні безіменно в 1595 р. Описав її проф. М. Возняк в розправі п. н. »Три статейки з полемічного письменства«.⁵⁾ Він порівняв текст рукопису з виданим текстом у друку, подаючи огляд загальних прикмет мови рукопису. Занявся теж згаданими вище нотатками, щоб виповісти здогад, що рукопис повстав правдоподібно в перемиській землі. — Належить ще зазначити, що зміни в мові, а зглядно в графіці, подані проф. М. Возняком у згаданій статті, не ризняться від мовних ознак решти рукопису.

¹⁾ Cf. М. Возняк op. cit. стор. 1.

²⁾ С. Пташицький Op. cit. стор. 374.

³⁾ Записки Н. Т. Ш. т. 80. стор. 5-18.

⁴⁾ Ці дві картки дав д-рові І. Франкові Олександр Сушко, який дістав їх від о. Аристарха Крижанівського, львівського Василянина, що помер у 1906 р. Звідки дістав їх згаданий монах, не знати.

⁵⁾ Записки Наук. Т-ва ім. Шевченка, т. ХСІХ. стор. 1-50.

4. Уклад і зміст переложених місць польської хроніки.

З черги займає розглядом частин, що є перекладом польської хроніки. Насувається питання, що спонукало автора рукопису прилагодити переклад вибраних місць зі згаданої хроніки. Сам уклад цих місць дає відповідь.¹⁾

Замітне, що автор рукопису помістив окремо (на стор. 21-25) частину хроніки М. Бельського про посольську подорож Герберштайна до Москви. Одначе не цілого розділу Б. III., вибрав лише ті місця, в яких описано життя і звичаї московського народу. Мабуть робив це зі спеціальних симпатій до Москви.

Переклад хроніки займає найбільшу частину нашого рукопису. У вище згаданій розвідці ствердив Пташицький, що переклад зроблено з III видання «Хроніки Світу» Мартина Бельського, та усталив найраншу дату повстання твору, а саме смерть папи Григорія XIII. 1585 р.²⁾ Крім цього дав короткий огляд змісту, цитуючи початкові речення поодиноких розділів рукопису. Подані паралелі з оригіналом доказують, що український переклад повстав із Б. III. Не підкреслив одначе, які саме місця вибрав наш перекладач із польської хроніки. Тимчасом цей вибір веде до певних висновків. Перекладаючи тільки виїмки з Б. III., Шл. вибирає такі місця, що заінтересували не лишень його, але й читача. Він відступає від шабльонового опису подій від сотворення світу. Пропускає сам початок про біблійний опис сотворення світу та жидівську історію, а зачинає від четвертої римської монархії. Дальше згадує про народини Богоматері. Докладніше задержується при пророцтвах Сибіль. Перекладає їх у цілості. Віршовані в Б. III. перекладає римованою мовою, написаною одначе *per extenso*. Після Сибіль іде кінець розділу про св. Івана Хрестителя та чуда, що діялися після його смерті. Тепер вплітає в римську історію коротку згадку про народження Христа, про св. Петра й Павла і других апостолів. Історія мучеників, св. мужів та Отців Церкви, подана на тлі панування римських імператорів, переміняється в дещо схематичне вичислювання світських і церковних володарів та короткий огляд їхнього володіння. Її переплітають дрібні вставки про збурення Єрусалиму, про жидів, філософів і такі постаті як св. Олена, Арій і т. п.

Дещо докладніше описує Шл. історію пізнішого середньовіччя. Поява словян на тлі загальної (себто римської) історії, первопочини України та Польщі, а дальше повстання Туреччини. Автор не лише пильно використовує з Б. III. хронологічні факти, але й бере відомості з космографії, що становить другу, окрему частину твору Бельського. З історії турків, побіч подій,

---

¹⁾ Хроніку називатиму дальше Шлейданом (Шл.) а також її автора, розділ про Герберштайна означатиму Г., «Унію» Ш-П., Польську Хроніку — Б. III. (видання III. 1564 р.). При цитатах даю загальну пагінацію, зроблену Коженівським зл. Кутшебою.

²⁾ Пташицький. Ор. cit.

зв'язаних з Магометом, вибирає місце про їх звичаї, хоробрість і витривалість. Відай мають вони бути захоотою для своїх земляків. Але й не оминає важкої турецької неволі. В тому місці перекладає теж Шл. уступи з Б. III. що критикують відємні сторони шляхти. — Опісля знова вибирає перекадач місце з Космографії Б. III. про перших словянських апостолів, Кирила й Методія і розділ *о рѣси сѣой та її мирні й воєнні звязки з Польщею*. В дальшій розвою подій найбільше уваги звертає перекладач на історію папів, причім вибирає лишень найзамітніші факти з їх панування і їхнього відношення до церкви та світських володарів. Ці факти обмежуються переважно до відємних сторін зверхників церкви. — В історію папів, перекладену з перших двох книг Б. III. вставляє вістки про взаємовідносини Польщі й України, а притім згадує ширше про перемиські землі. Також подає моралізуючі оповідання та інтересні вістки для пересічного читача, як божу кару на прегарній а ленивій жінці венецького князя Домініка, про секту Адамітів, про винайдення стрільного пороху і стрільби, про спалення Гуса, здобуття турками Константинополя. Згадки про народження дитяти з двома головами, зрослі близнюки, саранчу з грецьким письмом на крилах, яка навістила Волощину, Поділля, Великопольщу й Німеччину, попереджують важну подію, а саме реформацію Лютра.

Джерелом для історії реформації Лютра є для нашого перекладача третя книга Б III., затитулована хронікою Шлейдана. (Це частина твору німецького хроніста Слейдана.) Такийже наголовок дав і наш перекладач і звідси пішла назва «Хроніка Шлейдана». Він обмежився до перекладу вибраних місць про реформацію Лютра та ворожу або прихильну участь у ній світських володарів. Опис так важної, на думку Шл. події переходить у вичислювання папів з їх найважливішими, головано відємними поступками; притім автор згадує про рухи анабаптистів.

Хроніку допроваджує Шл. до 1559 р., а крім цього на останній сторінці 192 (220) подає згадку про реформу календаря, заведену папою Григорієм XIII. Цеї вістки немає в Б. III. Написав її перекладач мабуть на підставі хроніки і полемічних творів.

Такий короткий перегляд змісту рукопису вказує, що це є рід одної з багатьох компіляцій укр. письменства, яка мала дати хронікарську та релігійно-полемічну лектуру для нашого громадянства. Пророча книга Єздри, «Унія» з висновками про Антихриста і критичним поглядом на папство, реформація та релігійно-моральні уваги з одної сторони й історичні факти з другої сторони творять гармонійну цілість, аналогічну до Ізмарагдів чи збірників; також мають актуалізувати сучасне життя. Про критичне чи неприхильне відношення до католицизму свідчить те, що перекладач користується хронікою Бельського, знаного з ворожого відношення до католицької Церкви. Може бути, що Шл. користувався якимсь уже готовим укра-

їнським перекладом хроніки Б. так як друкованою «Унією». Дата «Унії», посунена три роки вперед, вказує на час повстання рукопису. Автором міг бути чернець чи світський духовник, але не завзятий полеміст. Про місце повстання натякає вже проф. М. Возняк.¹⁾ Ще більше даних достарчить опис мови.

II.

МОВА Т. ЗВ. ШЛЕЙДАНА.

Крім церковної мови книг Єздри, всі частини рукопису списані одною мовою, живою, книжною, що не різниться в головних формах від тогочасних памяток. Докладний переклад лишив на собі багато польонізмів. Вплив церковщини дуже малий, більше виступають льокалізми. Світський зміст рукопису багатий у слова, яких не стрічаємо в церковному тексті. Правопис чужих слів ілюструє в приближенні тодішню їхню вимову.

Правопис. 1) **Правописні знаки.** Кілька уваг про ортографію рукопису конечно потрібні для пояснення деяких явищ мови. Дуже рідко стрічається великого Ж на означення и. На означення і межі приголосними служить буква и, після м'яких приголосних та перед голосним йотованим (спалаталізованим) і пишеться знаком і. Після голосного пишеться ѣ (з точкою й дужкою над ним) для відрізнєння ѣ (лише з дужкою), що означає і після голосного або і після приголосного. Букву з пишеться напереміну зі знаком з для означення z, а также ф і д для f. Рідко пишеться dz: dzwonokъ (dzwonow) 90.

2) **Правописні правила.** Вже в порівнанні правопису й мови рукописного тексту «Унії» з друкованим зазначив проф. М. Возняк систематичне вживання ѣ замість ѣ, як ознаку пізнього середньоболгарського правопису.²⁾ Цей правопис приміненій у цілім рукописі. Також писання а (звичайно після голосних) замість и, ѣ (без преїотації) є знане цілому рукописові. Слід притім зазначити, що порівнання друкованого й рукописного текстів «Унії» п проф. Возняком становить гейби вступ до розгляду мови памятки. Тому буду покликуватися на відповідні місця його розправи.

А. Звучня.

В нашій памятці, так як і в інших сучасних, не легко доведеться ясно определити деякі явища звучні. Брак н. пр. відповідного та здецидогового зазначування правописом м'яких приголосних, що не належать до складу, видно теж у Шл. Таксамо вимова та писання и, ѣ, є (і, ѣ, е,) не розмежовуються взаємно що до графіки.

¹⁾ Гл. Ор. сіт. стор. 6.

²⁾ М. В. Три статейки з полемічного письменства, стор. 6.

182, прїашель (gen. pl.) 188, чоуль 188, діаволь 254, йконь (gen. pl.) 252; рідше в середині слова: іавльки (iablki) 94. (може тут польська вимова), женѣ мьстиславоу 136.

4) **Повногосос.** Вплив польського оригіналу на мову перекладу зазначився виразно в повногососі так, що повногососних українських форм є менше ніж польських. Другий але слабкий вплив лишила церковнословянська мова.

Заслугують на увагу такі форми повногососся: оумерети 90, 95, стерети (zetrzeć) 82, ѡперети (odeprzeć) 73, 115, зверечи (zrzuciwszy) 116, кыверечи 12, оустеречи 111.

5) **Здовжені о, є в замкненому складі.** Часто виступають здовжені голосні $\bar{o}$, $\bar{e}$ в перехідній формі з дифтонгу в монофтонг ($\bar{o} \geq u - s$, $\bar{e} \geq j - u$).¹⁾ Випадків з ю є тим більше, бо часто стоїть воно в місці s : влѣдоу (błędow) 163, до свои паноу (do swoich panow) 2. 22. капла іѡкишоу (kapłan Jowiszow) 49, оґоур'кы (ogorki) 94, ѡ ѡвоудѣс 232, проти послоу (przeciw posłom) 23, свои панѣ (panom) 22, да є поганѣ 254, проти тоуркоу (przeciw Turkom) 174, 111, тоуркѣ (Turkom) 152, покоу не прїидеть ѡ покоу не ѡбвѣсѣ.. потоу сѣдныи днѣ не боудеть 254, — оуґроу (Wę-grom) 143, попоу (Kapłanom) 48, 49, 62, 152, і попомѣ (kapłanom) 42, непрїателоу nieprzyiaciōlom) 38, непрїателию твои (nieprzyiaciōlom twoim) 73, монитарю (Monitaryow) 54, ѡбычаю (obyczaiow) 32, длѣ звѣчаювь (dla zwyczaïow) 174, ѡ домоу фарнесію (od domu Farnezyow) 191, закѡ ѡ сю (zamkow ywsi) 178, славны ѡцію 229, ѡзю (księżey) 169, ремеслю (rzemiosłom) 99, цесарю (Cesarzom) 39, 40, 43, 55, 113, рицерию 36, нѣмцію (Niemcom) 56, кролю 140, кѣ пѣнѣзю (pieniądzom) 46, ѡи (iey) 55, 108, 133 (bis), ѡ скоуи дѣвцѣ (y swey córce) 189, скоу (swoiey) 118, ѡ всюи нѣмецкой земли (y wŃey zyemi Nie-

¹⁾ А. Соболевскій: Лекції по исторіи русскаго языка. вид. IV. — стор. 25-28.

²⁾ Шахматов-Кримський Нариси стор. 110-111, Бузук Нарис 42-43 і 50-53.

mieckey) 175, **къ своѣй вѣрѣ** (w swoey wierze) 182, **ѡ вѣрѣ своѣй** (swey) 247, 71, **ѡ на ню крѣтъ** (na ktorey krzyżyk) 24. **ѡ свою** **ѡкрѣстѣнѣ** (w swoim okrucieństwie) 163, 110, **ѡ ню** (o nim) 188, 189, **при ню** 68, 104, 150, 184, **по ню** (po nim) 51, 54, 86 (bis), 114, 124, 126, 128, 129, 130, 192, **розвѣвлю** 58, **ѡблягль** (obległ) 36, 38, **вывю** (wywiodł) 74, **спалю** (spalon) 54, **збавлю** **выпи не можетъ** (zbawion być nie może) 185, 93, 147, **збавлюнъ** (zbawion) 65, **довю** (dowiodł) 68, **вю** (przywiogł) 70, 108, **звю** 109, 47, **назначю** 86, **пюшки на мѣ** (pożwę na miecz) 184, **пюпками** (plotkami) 63.

Закінчення **-шм, -юм** в dat. plur. речівників ілюструють морфологічний стан говорів, в яких нині маємо закінчення **-ім**, нпр. курім, гусім, конім.¹⁾

6) Позірна **вокалізація зміцнених глухих**, чи зглядно поява голосного межі двома (трьома) нескладовими приголосними є й деколи в Шл.: **къ єдинєстѣ** (w iedności) 68, 187, **скипєпръ** (sceptrum) 62, **радѣтѣ** (radzyectwo) 81, **селєвєстрѣ** (Sylwestr) 62, **селєвєстра** 62, 237, **селєвєс**⁷_ра 244.

7) **Група ir, yr**. Група **ir, yr** заховується з перевагою **ir**: **выдѣра стравю** (wydzyerał) 38, **ѡмираль** (vmierał) 60, **ѡбѣри змѣпати** (vbieru) 69, **выбѣрано** (wubierano) 104, **выбѣрали** (wubierali) 150, **ѡбѣрати** (obierać) 140, **навыбѣравши** (nawybierawszy) 137, **на выбѣранѣ** (na wybieranie) 150, **при выбѣраню** (przy wybieraniu) 104 (bis), 107, 117, **грѣвюѣ матерѣ** **пожираетъ** 235.

8) **Голосний а**. В обсягу голосного **а** заходить його виміна з **о**, головно в чужих словах (гл. відповідний розділ).

Позатим заміна **о** на **а** появляється лиш у деяких словах: **манастырѣ** 80, 102, 127, 137, **в манасты**^р 36. 106, — але є й **монасты**^р 81, 103. **ѡблягль ѡпакѣ** (obległ Oroczkę) 21.

9) **Заміна о — у**. Перехід ненаголошеного **о** в **у** не трапляється; натомість є під наголосом у слові **корѣна**, як прояв чеського впливу: **корѣна** (korona) 108, **корѣнѣ** (korone) 109 (bis).

¹⁾ І. Верхратський: Говір Лемків 25-28.

112, 62, корѣноѹ 133, корѣнѣ (korone) 184, корѣны двѣ (korony dwie) 184, — але й рідко: коронѣ (korony) 62, также в утворених словах: короѹнова (koronowan) 126, корѣновань (koronowan) 113, короновань (koronowan) 183, корѣнована 133, корѣнацѣи (koropasuey) 151.

Один раз заміна **ц** на **о** в чужому слові: корѣоудѣйскимь (Burgundiyskim) 151.

10) Голосний **і**.

Звук **і** пишеться не лишень при помочі знаків **и**, **й**, **ї**, але **ѣ**, залежно від того, якого голосного континуує він у нашій пам'ятці, а дальше залежно від сусідства звуків та від морфологічної форми.

а) **і** як континуант давного **ѣ**, (***ē**). Сліди переходу **ѣ** $\geq$ **і** дуже часті, здається, коли б не традиція церковної мови з вимовою **ѣ** як **іе**, і традиція т. зв. книжної укр. мови, (**ѣ**)**ѣ** звучало лиш як **і**. Одначе впливають тут і акцентуаційні відносини та морфологічні форми деклінації.

Найбільше випадків переходу **ѣ** $\geq$ **і** є в відміні прикметників і займенників, у формах, gen. sg. fem, nom. і acc. plur., де це **і** завжди стоїть після голосного та в положенні без акценту; мабуть цей факт заважив найбільше на таку зміну звукову:

до **й**ндѣи малѣи **й** великои 30. ѡ **й**нои мѣре (od inney matki) 114, скѣтскои **ч**ти 118, выгранѣи битвы (wygraney bitwy) 140, ѣдиной матери ѡубогаи 43, ѡроды непосполитои 153 (vrody niepospolitey) крѣве люскои (krwie ludzkiey) 81, челоуды вшикои перѣнѣшии 24, своѣи неоубокии рѣси 246, кашеи **ч**шинои 239, своѣи волосы (swoie włosy — acc. pl.) 51, 62, мои товари (moie towary — acc. pl.) 128, станы каплацкѣи законничѣи (stany kapłańskie zakonnicze) 176, ѡбразы погаскѣи 84, зелошѣи цѣвкы 133, ѡбзирали сѣ в пѣсѣи скоры (psie skore) 37, къ **й**ныи рѣцѣи (w inne ręce) 109, 148, ѣднакѣи часткы 94, красныи полапы 38, жаныи покѣсы 86, скланѣи коубѣи 48, которѣи 39, 124, 130 136, 138, 141, 152, 153, розмайшии **й**гры 69, вѣлыи головы 49, послѣднѣи **ч**асты (poslednie częścǐ) 91, цноты пространѣи хрѣіаскѣи 32.

Таке саме $\hat{y}$ пишеться в gen. sg. fem. речівників, якому на стцерксл. ґрунті відповідало — ϵ , а староруськім т. зв, друго-рядне ѣ .

Буква и виступає часто в назвуці або після голосних замість ѣ , ю , означуваних в рукописі знаком ϵ , яке різниться від ϵ , ($\text{je} \geq \text{ji}$): $\hat{\text{а}}\text{бы}$ $\hat{\text{и}}\text{дали}$ ($\hat{\text{а}}\text{by}$ $\hat{\text{и}}\text{dali}$) 88, $\hat{\text{и}}\text{дати}$ $\text{боу}\hat{\text{д}}\text{еть}$ 10, те - $\hat{\text{д}}\text{и}$ сѧ $\hat{\text{и}}\text{дати}$ $\text{боу}\hat{\text{д}}\text{е}$ (t. iednać będziem) 178, $\text{пои}\hat{\text{д}}\text{нали}$ сѧ (poiednali się) 187, але $\hat{\text{и}}$ и сѧ мѡси $\hat{\text{ѣ}}\text{днати}$ (iż się musi iednać) 22, $\hat{\text{ѡ}}$ $\hat{\text{ѣ}}\text{днанѧ}$ (o iednanie) 22, $\text{ѡухо}\hat{\text{ж}}\text{ено}$ $\hat{\text{и}}\text{днанѧ}$ (vchodzono iednanim) 189, до $\hat{\text{ѣ}}\text{диношѧ}$ 228, $\hat{\text{ѣ}}\text{днакѧ}$ $\hat{\text{и}}\text{хѧ}$ до $\hat{\text{ни}}$ (iednakże iechał do nich) 187, длѧ $\hat{\text{з}}\hat{\text{и}}\hat{\text{х}}\hat{\text{анѧ}}$ кардыналовѧ (dla ziechania kardynałow) 189, кдысѧ $\hat{\text{з}}\hat{\text{ѣ}}\hat{\text{х}}\hat{\text{али}}$ 189, $\hat{\text{ѣ}}\text{дѡчи}$ $\hat{\text{з}}$ цесарѧ (iadać) 164, $\text{поѣ}\hat{\text{х}}\hat{\text{аль}}$ (y iechał) 114, $\hat{\text{и}}\text{сти}$ (ieść) 38, 93 105, $\hat{\text{и}}\text{дати}$ (iadać) 131, $\hat{\text{и}}$ $\hat{\text{и}}\text{ла}$ (iadła) 38, $\hat{\text{а}}$ $\hat{\text{з}}\hat{\text{ѣ}}\text{сть}$ (á zie) 38, ци сѧ маю $\hat{\text{и}}\text{нѡсти}$ (czy się tam paieść) 38, $\hat{\text{и}}\text{сть}$ 96.

в) Рідше виступає и замість ѣ після приголосних цисарѧ (Cesarzá) 22, $\hat{\text{а}}$ $\hat{\text{вн}}$ пишѡу (a wszakże piszą) 42, $\text{пови}\hat{\text{д}}\hat{\text{ѣ}}\text{ль}$ (powiedział) 150, $\text{пови}\hat{\text{д}}\hat{\text{ѣ}}$ 87, $\hat{\text{ѡ}}\text{пови}\hat{\text{д}}\hat{\text{ѣ}}\text{ли}$ (odpowiedzieli) 174, $\text{запо}\hat{\text{в}}\hat{\text{ид}}\hat{\text{ѣ}}$ (zaporowiedział) 137, видѧчи $\hat{\text{ѣ}}\text{го}$ быши скромного $\text{моу}\hat{\text{ж}}\text{а}$ (wiedzac go być męża skromnego) 74; в монастыри 80, 108, 148.

В чужих словах після приголосного замість и є ѣ : кѣ $\hat{\text{францѣ}}\hat{\text{и}}$ 118, 122, 137, 140, 146, в $\hat{\text{гр}}\hat{\text{е}}\hat{\text{ц}}\hat{\text{и}}$ 86, 107, з $\hat{\text{вене}}\hat{\text{ц}}\hat{\text{ѣ}}\hat{\text{и}}$ (z Wenecyey) 150, $\hat{\text{и}}\hat{\text{нд}}\hat{\text{ѣ}}\hat{\text{ль}}$ 35, $\hat{\text{и}}\hat{\text{нд}}\hat{\text{ѣ}}\hat{\text{и}}$ 30, длѧ корѡнацѣи (dla koronacyey) 151, кѣ $\hat{\text{флоринцѣ}}\hat{\text{и}}$ (we Florencyey) 150 побіч: $\hat{\text{флоринцѣ}}\hat{\text{и}}$ 151, до $\hat{\text{трацѣ}}\hat{\text{и}}$ 115 побіч: з $\hat{\text{трацѣ}}\hat{\text{и}}$ (z Trasyey) 50. Дуже рідко стоїть тут и: кѣ своѣи $\hat{\text{ѡ}}\hat{\text{рацѣ}}\hat{\text{и}}$ 233. Таке ѣ замість и (i) стоїть теж і в своїх словах: жѡна чѣлѧ (żona cżyia) 94, мѧса баранѣго (mięsa baraniego) 65.

г) Подані дотепер випадки заміни ѣ — и відбувалися звичайно в ненаголошеній позиції. Є теж під наголосом

рідкі випадки, де замість *и* є *ѣ*: цѣѣчѣ^ѣ (ćwiczą) 99, наро^д
печинѣго^ѣ (narod Pieczyńigow) 133, нѣжли (niżli) 135.

д) В речівниках середнього роду з закінченням
-ѣ (> *epъie) наголошене *ѣ* не завжди континуує *ѣ*, часто й *е*
які тут під наголосом перейшли в *і* (підвищення артикуляції),
але для традиції писар означає їх знаком *ѣ*; може бути, що
вони звучали дещо відмінно, від *іе*, одначе зближено до *іі*.

е) Підсумки повище описаних явищ вказують, що *ѣ* (ѣ)
вимовлялося тоді як *і*. Оскільки мав вплив наголос, вказує,
остання ознака, що саме він не все допускав до переходу *ѣ*
в *і*. Традиція церковщини насувала сумніви щодо вимови
ѣ. Тому стрічається у Шл. випадки заміни *ѣ* на *е* (*е*);
може в вимові *іе*. Здається найбільше заважив тут польський
вплив: превеномѣ майстапоки 225, на соборѣ 23 побіч: на со-
борѣ ів., в которѣѣ то недѣлю 243, ремесници (rzemieśnicy) 191,
ремесника (rzemieśnika) 175, цеса^р (Cesarz) 156 — майже стало, дуже
рідко *ѣ* або *и*; оу цесарѣ 21, 162, 164, з цесарѣ и цесарѣвоѣ 239,
рады цесарскої (rady Cesarskiej) 165, коуы сѣди^р 253. В деклінації
речівників loc. plur.: в лѣцѣх^х (w leciech) 150, в пѣнѣх^х (w skarby)
153, в нѣмѣх^х 131, вѣ влошѣ 108, 114 (bis), 152, 154, побіч: вѣ вло-
шѣ^х (we włoszech) 75.

е) Мішання *ѣ* — *ѣ* є також у слові: папѣ^ж — папѣ^ж.

є) Одначе є теж випадки писання *ѣ* в місці *ѣ* (в поль-
ській мові *е* після функціонально м'яких приголосних): неприяѣѣ^ѣ
(nieprzyjaciel) 35, ѣ чѣрвоной ѣдежи (w czerwonym odzieniu) 9, зо-
лоты чѣрвоны (złoty czerwony) 192, 37 (czyrwoony), в рѣчни^к
(rzecznik) 25, рицѣстѣх^р (rycerstwu) 186/7, мѣ^ч (miecz) 183, побіч: мечь
(miecz) 184, тѣ^ж (też) 23, 174, (також тѣ^ж) 175, книг нѣ мали^ѣ
(nie mieli) 183, жадной моци нѣ маѣ (żadney mocy niema) 175, нѣ
мали моци 239, кацѣскыи влоудѣ 247, црпко мѣдѣновѣ 250, ма-
тѣрю (macierza) 85, оу сѣго ваврѣца (v ś. Wawrzyńca) 146.

11) **Перехід $\dot{e} \geq o$.** На початку слова деколи $\dot{e}$ - (e-) переходить в o- (w-): в $\dot{w}$ л $\dot{e}$ к $\dot{i}$ (w oleiu) 41, с $\dot{i}$ м $\dot{y}$ $\dot{w}$ л $\dot{e}$ (oleiem) 78, $\dot{w}$ $\dot{w}$ диного $\dot{e}$ п $\dot{i}$ п $\dot{t}$ к $\dot{a}$ (z iednego Biskupstwa) 51, й $\dot{w}$ д $\dot{i}$ н $\dot{y}$ с толко $\dot{w}$ собоу 250, ни $\dot{w}$ д $\dot{i}$ н $\dot{y}$ пап $\dot{k}$ 256, не тро с $\dot{i}$ л $\dot{y}$ ц $\dot{w}$ $\dot{a}$ л $\dot{e}$ $\dot{w}$ диного с $\dot{i}$ л $\dot{y}$ ца 266, нех $\dot{a}$ й же б $\dot{y}$ $\dot{w}$ д $\dot{i}$ начо пане б $\dot{e}$ о $\dot{f}$ х $\dot{o}$ вай 247, $\dot{w}$ л $\dot{e}$ к $\dot{n}$ ь (Jeleń) 110.

12) **Перехід лямбівізованого $e \geq o$** після м'яких приголосних досить численний: мачо $\dot{h}$ а 101, мачо $\dot{h}$ с (macochę) 49, чо $\dot{l}$ о (czolem) 23, о $\dot{f}$ чон $\dot{y}$ 164, о $\dot{f}$ чон $\dot{y}$ й 34, 75, 131, 147, 148, о $\dot{f}$ чон $\dot{y}$ 65, 127, о $\dot{f}$ чон $\dot{y}$ 127, 148, на $\dot{z}$ начон $\dot{y}$ 243, чо $\dot{g}$ о ти (czegoć) 80, чо $\dot{t}$ ыре с $\dot{o}$ т 256, по $\dot{h}$ в $\dot{y}$ ч $\dot{o}$ (pochwycon) 53, д $\dot{l}$ ачо $\dot{g}$ о (dla czego) 82, по $\dot{r}$ аж $\dot{o}$ (porażon) 67, 110, 133, по $\dot{r}$ ажон $\dot{y}$ 109, 138, 140, пр $\dot{e}$ вп $\dot{a}$ ж $\dot{o}$ 52, о $\dot{f}$ сажон $\dot{y}$ (wsadzony) 30, пр $\dot{e}$ ложон $\dot{y}$ (przełożon) 35, к $\dot{s}$ аж $\dot{o}$ (wsadzon) 127, зар $\dot{a}$ ж $\dot{o}$ (zarażon) 64, 87, жон $\dot{y}$ (żony) 31, 94 (bis) 91, 103, 136, 176, 184, жон $\dot{a}$ (żona) 30, 42, 58, 67, 82, 87, 111, 133, ш $\dot{o}$ (szedł) 57, 80, 35, 37, 140, йш $\dot{o}$ ль 85, 110, к $\dot{y}$ ш $\dot{o}$ 66, к $\dot{y}$ ш $\dot{o}$ ль (wšedł) 126, к $\dot{y}$ ш $\dot{o}$ (wšedł) 46, 130, 150, пош $\dot{o}$ ль 106, 111, о $\dot{f}$ ш $\dot{o}$ ль 107, к $\dot{y}$ ш $\dot{o}$ ши 116, пр $\dot{i}$ ш $\dot{o}$ ши 139, ш $\dot{o}$ ши 30, 128, зн $\dot{a}$ ш $\dot{o}$ (nalazł) 137, пр $\dot{i}$ ш $\dot{o}$ ль (przyšedł) 59, 76, 86, 148, 189, зав $\dot{e}$ ж $\dot{o}$ н $\dot{y}$ (zawieżon) 91, на ш $\dot{e}$ сто со $\dot{v}$ ор $\dot{k}$ 237, наш $\dot{o}$ го (našego) 22, 76, 222, й $\dot{n}$ шого 242), о $\dot{f}$ кр $\dot{s}$ т $\dot{n}$ ейш $\dot{o}$ е $\dot{a}$ л $\dot{e}$ й д $\dot{l}$ яш $\dot{e}$ 235,¹⁾ к $\dot{y}$ по $\dot{f}$ шон $\dot{y}$ (wypuśczone) 137.

13) **Змішання $i - y$.** а) Зближення артикуляції i й y (i, и — y) зазначається у Шл. тим, що писар послідовно вживає знаку $\dot{y}$ та $\dot{i}$ для вирізнення їх вимови. Саме $\dot{i}$ стоїть після м'яких приголосних тоді, коли після нього йде голосний та означає $\dot{i}$: к $\dot{y}$ б $\dot{i}$ ємо (wybijem) 178, по $\dot{b}$ ієть (robije) 182, не $\dot{l}$ ю $\dot{t}$ ос $\dot{t}$ н $\dot{i}$ в $\dot{i}$ (nie-lutościwi) 183, ц $\dot{r}$ к $\dot{v}$ ій (gen. pl.) 239, 240, л $\dot{y}$ д $\dot{i}$ й (ludzi) 178, д $\dot{i}$ а $\dot{k}$ о $\dot{v}$ о $\dot{v}$ и (Dyakonowi) 190, г $\dot{n}$ і $\dot{v}$ ь в $\dot{z}$ їи (gniew Boży) 182 (bis),

¹⁾ В цій формі як і в інших закінченнях відміни речивників та займенників пап $\dot{k}$ ж $\dot{o}$ ки — Papieżowi 77, 188, 163, 132) мали значіння також впливи морфологічні.

маврикіа (Mauricego) 183, **библію** (Biblia) 183, 184, **юліюша** 238, **ратушній** (Ratušny) 181, **даніи** 251), **о́чиніа** (Ochinusá) 189, **пійме** (pijcie) 185, **маріа** (Maria) 191, **пріеностю** 239, **прійдець** (przydzie) 183, 185, **до гасіи** (do Hasyey) 181, **фарнесію** (Farnezya) 189, **злостій** (złości) 174, **монастыстїи** (Monastyrscy) 183, **монархію** 250, **рѣчїи** 189, 180, 239, **выводачїи** (wywodząc im) 177, **во́лшїи** (więtszy) 171, **и тисѣчїи** (osiem tysiąc) 190, **и тисѣщїи** (osiem tysiąc) 179, **спѣщїи** (spiące) 196, **тацїи** (tacy — n. pl.) 185, **реституюцїи** (Restytutionum) 184, **ѣвдоѣїю** 239.

б) Натомість небагато випадків змішання **и** - **ы**; часто є воно в чужих словах: **брылнїи** **ѡбчыи** (brzydliwe obczyaie) 49, **ѡбрыди** 49, з **добри** **а** **пилны** **розознаннѣм** (z dobrym a pilnym rozeznananiem) 176, **и рїкы** **и** **ми ловити** 32, з **саракынїи** (s Saraceny) 103, **кардынали** 190, **кардина**, **кардинала** 190.

14) **Перехід і ≥ ї.** а) У визвуці складу або слова ненаголошене **і** після голосного переходить в **ї** нескладове. В рукописі зазначається його буквою **и** (з дужкою) або **и**, значком винесеним над попереднього голосного: **котрїи** (ktory) 42, **далей** (daley) 60, **по смѣрти махометовой** (po śmierci Machometowej) 81, **ѣдиноспайны** **гласо** 118, **найдысѣм** (najducie się) 123, **найцоуѣнѣишїи** 99, **дай ти вѣжє** 238, **войноу** (walkę) 86, 103, 111, **с своѣи земли** (w swey ziemi) 23, **лю** **посполины** (lud pospolity) 187, 192, **сто тисѣчи** (sto tysiąc) 36, **монасты** **вѣсковскы** 31, **хотѣм** (chocia) 23, 141, **чита** **кроники** 232 **ко** **ѣ** 253.

б) Такий знак під наголосом звучить як **і**. Випадків цього писання дуже мало: **затаїи** (zataić) 126, **своїи** (swoimi) 93, **розмантїи** **лю** (acc. sg.) 86. Нема також переходу ненаголош. **і ≥ ї** у слові імату: **пѣйма** 154, **пѣймаль** (poimal) 154, 153, 165, **пѣймакши** (poimawszy) 167, **абы** **и** **ма** **зглѣм** (aby miał wzgląd) 202, **пѣймакѣ** (podeymował) 61.

15) **Перехід $\bar{z} + i \geq y$ (ы).** Рідко стрічається $\bar{y}$, що повстало з $\bar{z} + i$ (поль. e): розышли (rozešli) 167, зышо (zešedl) 50, тедыся зыйдэты (tedy się zeyda) 90, жэбы сь $\bar{z}$ бышоль (żeby się zachował) 71, коли сь были зышли (kiedy się byli zešli) 176, $\bar{a}$ бы сь зышли (aby się zesзли) 185, $\bar{w}$ скоро^м зыістїи (skończeniu) 187, в то $\bar{w}$ быгнаню (w tym obegnaniu) 184, $\bar{z}$ быгналь (obegnał) 71, $\bar{w}$ быгнаіцымь (помика писаря! — obegnańcom) 151/52.

16) **Стягнення голосних дуже рідке.** Один приклад являється в морфології: с потвары скои (swojei) жоны (s potwarzy swej żony) 65.

17) **Заміна $u - u - v$.** Явище, звязане з голосними та приголосними — це заміна v на u . Цьому переходові сприяє вимова v як u вже від прасловянської епохи; це тимсамим трапляється в найстарших памятках української мови. У Шл. заміна $v - u$ дуже часта. а) В першу чергу стрічається її в прийменнях $u - v$ (у, в). Часто така виміна $v - u - u$ та прийменник $u - u$ повстає для звукової евфонії; рідко трапляється $v -$ придихове: $\bar{w}$ бычай $\bar{u}$ нїхь (obuczaiu v nich) 25, кды $\bar{u}$ вшкы в роука $\bar{e}$ 177, $\bar{u}$ премышли $\bar{u}$ стго іва (w Przemyślu v świętego Iwana) 142, $\bar{u}$ персо і вь $\bar{u}$ гровь (v Persow y v Węgrow 82; былъ ю в нї априль 245, бероу в на коли хоша (biorą nam kiedy chcą) 17; в рвси і $\bar{u}$ греко (v Rusi y v Grekow) 44, во вь грековь і $\bar{u}$ рвси (albowiem v Grekow y v Rusi) 107, $\bar{e}$ в нї $\bar{u}$ $\bar{w}$ бычаю (jest v nich w obuczaiu) 95, во сь коха $\bar{u}$ $\bar{u}$ война (albowiem się kochał w walkach) 151, спале $\bar{u}$ $\bar{e}$ дино мѣстѣкоу (spalon w jednym miasteczku) 67, $\bar{z}$ монастырїи іако $\bar{u}$ вѣчнои тмѣ (w klasztorze iako w wieczney ciemności) 108, сѣдмчи $\bar{u}$ теплои водѣ (siedząc w ciepłej wodzye) 32, мачаю $\bar{u}$ водѣ (maczaią w wodzye) 107, $\bar{u}$ найвошни грѣск 93, $\bar{u}$ $\bar{u}$ чизнѣ (w oczyszeniu) 148, $\bar{u}$ витебрїи (w Witebrium) 146, пришоль $\bar{u}$ $\bar{u}$ солнѣкы $\bar{u}$ $\bar{u}$ чинка (w psotliwych czynkach) 189, во $\bar{u}$ $\bar{e}$ вропѣ (albowiem w Europie)

100; кды ^ж оу ^х йны ^х рѣче ^х gdyż w innych rzeczach) 92, оу^рме оу ^ркляѣню
(vmarł w więzieniu) 126, ёсть оу ^м свою ^н ўкрѣстѣтѣк (jest w swym
okrucieństwie) 163; а ^м пото оу ^р вѣче оу ^п пѣтницю 243), сподѣ-
вѣючисѣ оу ^п априли 245, іако ^н с ^н а́нглѣи 248; оу^па оу ^п пнхж (w ruche)
62, оу^пѣкля оу ^п горы (wciekł w gory) 126, встоу^пи оу ^п монастырь
(wstąpił v klasztor) 109, пошоль ^п къ монастырь (wstąpił do kla-
ztoru) 111, зѣвѣща ^п къ жинва (zwławsza we żniwa) 100, къ
своѣи ^п ўрацѣи 233, в ^п околнцы 227, къ ^п своѣи ^п вѣрѣк (w swoiey
wierze) 182, къ ^п скверно ^п жипѣи (w szkaradnym żywocie) 170,
того ^п рокоу оу^па ^п в ^п хоробоу (tegoż roku wpadł w chorobę) 162; къ
флорин^пцѣи (we Florencyey) 130, къ ^п влоше ^п (we Włobech) 114, 108,
153, вѣ ^п влоше ^п къ ^п великойпол^пци 154, и ^п на ^п оу^пк ^п ўгидоу ^п до ^п наши
приправили 225, в ^п рынокъ ^п оу^пѣхаль (w rynek wyiechał) 186,
оу^пдари ^п вѣ ^п форткѣ ^п золотоу^пю 150.

18) **Паляталізація приголосних.** Цікавим явищем у Шл. є палятальність приголосних. Не лише після *č, ž, š, šč, c*, але й *t, d, g, n, l* часто є замість *a, o, s* (*a, u*) *ia, ja* (*ia*) *ju* (*iu*). Після них стоїть *-i-* перед наступним голосним. Замість *i* появляються часто в морфологічних формах речівників чоловічого роду *ъ*. Хоча це явище означає змішання твердих і м'яких основ цих речівників, таки й тут мала вплив палятальність приголосних. Так виразне і численне явище зм'ягчення приголосних ^суказує звязок мови перекладача з карпатськими говорами ¹⁾: *чм* 31, 34, 84, 79, в *чм* 36, 110, 143, *чм* (*czasu*) 45, 178/9, *чмсто* 40, але й *час7о* 110, *чмсы* 63, *невчмсно* ^{с7}(*niewczesność*) 89, *невчмсностїи* 33, *всмкѣю* *вчмсность* (*wśelaką wczesność*) 23, *ўвчмчл* 35, до *вкчм* (do *Biecza*) 142, *звчмчлїны* ^м113, *крчмчлчн* 38, *змолчмчлн* 73, *чмровникъ* 107, *мчмчл* (*mieczą*) 81, *почмчкы* (*rozczątki*) 63, *моучмчлчн* *вискѣпы*

¹⁾ Шахматов-Кримський: Нариси, 72.; І. Зілінський, *Opis fonetyczny języka ukraińskiego*, 86, 87.

(męcząc Biskupy) 178, ^к ^т ^а ^ѣ ^ч ^ѣ слова (iák vczą słowá) 176, на ^х плечѣхъ 107, плечѣхъ (ramię) 91; чюжоземцѣхъ (cudzoziemce) 25, с поѣѣ рѣчѣю (s tą rzeczą) 22, ^х ^и ^н ^ы ^р ^ѣ ^ч ^и ^и (inych rzeczy) 183, княжѣхъ швабьскоѣ (ksiązę Szwabskie) 179, 110, 128, 142, княжѣхъ (książęcía) 138, 148, княжѣхъ (książęcía) 55, княжѣхъ (książeciu) 163, кроль ^и княжѣхъ (krol y krolowie) 185, папѣхъ 82, 102, 103, 106, 118, 126 (bis) 140, 141, 150, збожѣхъ 54, 82, 84, 179, ^и ^з ^о ^з ^б ^о ^ж ^ѣ (ze zboża) 179, збожѣхъ (zbożu) 100, голы ^м збожѣхъ (gołym zbożem) 128, 179, спорожѣхъ 100 жаловѣхъ 50, жаловѣхъ сѣ (żałował się) 57, жаловѣхъчи (żałowie) 171, лежѣхъчи 124, лежѣхъ 51, лежѣхъ (leżał) 57, ѡсвѣжѣхъ цѣркви (oświeżał kościół) 63, приѣжѣхъши 85, пережѣхъши 100; шѣхъ 90, шѣхъ (śaty) 80, (bis) 89, шѣхъ 36, 92, 95, шѣхъ 100, шѣхъ 63, 183, в шѣхъ 117, шѣхъ 95, в шѣхъ (w czapkach) 33, 95, шѣхъ (śańc) 37, мѣхъ 44, шѣхъ (śafować) 65, шѣхъ 91, ѡшѣхъ 110, ѡшѣхъши (ośfalawszy) 110, повѣхъ 67, ѡшѣхъ 96, с кѣхъ (s kuźami) 37, борѣхъ рѣсна (Bogusza Rusina) 21, на рѣхъ шѣхъ (pad rzeką Salą) 170; мѣхъ (mieścianiną) 45, 126, мѣхъ 95, мѣхъ 80, пѣхъ 90, с пишѣхъ (z piśczałki) 94, пишѣхъ 44, пишѣхъ 111, пишѣхъ 38, 40, не пишѣхъ (nie puścza) 91, пишѣхъ 111, до пишѣхъ 94, запѣхъ 44; мацѣхъ (maca Archidyakon) 117, на мацѣхъ (na mieysca) 100, 182/3, с процѣхъ (s procami) 37, ѡбѣхъ (obiecał) 111, але: ѡбѣхъ (obiecał) 84, на дрѣхъ (na drzewcach) 89, курѣхъ (kurca) 86, сѣстрѣхъ 65; лѣхъ (łańcuch) 99, шѣхъ (źubienice) 37, склѣхъ (sklenice) 19, котѣхъ (kotwice) 42, на мацѣхъ (na mieyscu) 66, 101, 117 237, 249, 254, з чѣхъ (z Czyścú) 181, ѡ чѣхъ (o czyścú) 181, хлѣхъ (chłopcú) 147, ѡ хлѣхъ (o хлѣхъ) 62, вино цюкрованоѣ (wino cukrowane) 95, пы ^м справцѣхъ (tym sprawcom) 186, парѣхъ (Pariyscy) 186; вормацѣхъ (Wormacyey) 165, пѣхъ (n. pl.)

10, хюпи (chuci — gen. sg.) 126; людій (ludzi — gen. pl.) 73, 128
третяго 93, третью 60, 100, костяшинополъ 152, костяшино-
поскаго 151, ѓ жалостю 162, тїи 92, хрстіаньскаѧ 63, третій спи-
сокъ (trzeci spisec) 166, въ третью или четвертую но 243; ри-
церъ (Rycerzâ) 54, в Астрѧво 11, выражали 62, почѧ быти
рѧднымъ (poczał być rządzny) 174, цесаръ 42, 69, 106, 126,
нашли вѧру (wieczerzâ) 185, вечерю (wieczerzâ) 176, 179, 187,
на земли ѧ морю 254, 42, повѧлъ даѧи паперю (kazał dać
papieru) 184, брюхы brzuchy 37, 154, карю (karca) 94; писарѧ
(pisarze — n. pl.) 152, поздрѧ (pozdrze) 91, кдѧ ѡуслыши спол-
ню ѧ мѧтъ (gdŷ vsłyŷy spolnâ miłosć) 22, на спѧдѧшню ѡ спо-
ронѧ (Na południâ stronâ) 90, кровню ѡ (krewnâ) 94, скорѧнѧ-
ный (помилка!) 90 (skorzany), шлѧнїи 92; ролѧ (acc. pl.) 95, до
лазѧк (do łazniey) 93, в веселїѧ (z weselim) 94.

19) **Група dĭ**. Праславянська група *dĭ виступає в постаті ж, рідко жд, жч: навѧжаѡчи цесарѧ (nawiedzaiac Cesârzâ) 21, вса-
жо (wsadzon) 127, довожоѧ 250, довождѧ 236, вынѧло ѧ много
(wyteždzało ich wiele) 165, выѧдалѧ (wieždzał) 168, кдѧ прї-
ѧжча (kdy przyježdzał) 24.

21) **Замїна ě - с**. Питайний сполучник чи (ѧу) виступає тільки в постаті ци (су). Це явище є питоменною признакою карпатських і долівських говорів: ѧ ци кто не вачнѧтъ (ѧ zâ kto nie baczy) 166, ци сѧ тебе маѡ найсти циѧ коли ѧ ѡумрѧ (czy się ciebe tam paieść, czyli kiedy ia vmrę) 38, циѧ 165, ци в пер-
воѧ ѡ ци в дрѧгѧ ѧбо къ третью или в четвертую недѧлю 243, ци римѧнѧ... циѧ ми циѧ ты которѧи... циѧ свои 245.

22) **Звук g**, що в нашій памяті зазначений звичайною буквою к, рідко кг, виступає лише в чужих, словах (гл. розділ про чужі слова).

23) **Епентетичне І**. Т. зв. епентетичне І не зовсім запанувало в мові рукопису. Мабуть найбільше перешкоджував цьому вплив польської мови. Трапляється теж вагання в тому самому слові: земѧнїѧ (Ziemiani) 178, с подѧвѧнїѧ (spodziwieniem) 24,

вѣвѣліѣ^н 254, поздоровѣѣнѣ 162, дай бѣ здоровѣм (day Boże zdrowie) 24, 50, въ здоровю (we zdrowiu) 167, дво^х погѣблены^х (straconych) 175, — кыгѣвѣашъ 100, засиплютъ (zасыпія) 93, знаправѣлѣ 107, 146, потѣпѣашн (potępiac) 165, вымовѣлѣючисѣ (wymawiając się) 175, настаѣлѣютъ лѣвокъ (nastawią ławek) 190, вѣлмы сѣ за-стаѣлѣ^л (bardzo się zástawiał) 131, зостаѣлѣ^т 100.

24) **Змішання s - z у приростках sъ - izъ.** Явище, звязане з асиміляційними впливами сусідних приголосних, а також із впливами польського оригіналу: с ними (s nimi) 179, з ними (z nimi) 168, с нами (s nami) 22, и спрѣдностю (iz s trudnością) 172, 208, з жонами и з дѣтми (z żonami y z dziećmi) 239, и з жалосію (y z żalością) 162, з жидами 241, з московскы^м 22, змовиѣши сѣ з цѣсарѣ^м 239, 164, з лютерскою наѣркою (z Lutrową nauką) 174, с порады хитрой (z porady chytrey) 143, с' стороны (ze strony) 132, ѣни сѣ с конѣ рѣши (s konia) 23, с памѣти люскою^д 242, с поколѣнѣ 250, с поспѣдливости (s popędliwości) 166, спервоу писалѣ (na przodku pisał) 188, чере^з сѣна и сходн^т 233, с чого спрѣ^х взѣли (z czego strach wzięli) 183; з ливаньскы^х кедровъ (z Libańskich cedrow) 133, з ѣлтарѣм (z ołtarzǎ) 35, хлопи з села (chłopi ze wsi) 190, вышлн з сѣкѣлѣ (zeszli ze swiátǎ) 176, з сѣкна (s sukna) 189.

25) **Уподібнення приголосних** і получене з ним стягнення: росписалѣ (rozpisał) 165, клѣцѣами роспалеными (kleszczami rospalonymi) 187, найвышши сѣдѣю^ж 239, и и моць прѣвышашъ^ш (iz ich moc przewyżsa) 183, прѣвышала (przewyżsała) 60, нерона прѣвышала (Nerona przewyżsał) 189; чѣкъ безаконїѣ 216, блажѣного 238.

Займенникова форма neutr. *ъто ≥ што: што (со) 162, што^м ѣ посла 162, што 88, 94, 99, 131, 165, 174, кто кого ѣ што позы-ва (kto kogo o со pozywa) 78, нѣшто мѣкѣчи 86, штоколѣ^к вѣ 84, штовы ворше вышлн (aby guchley wyšli) 181.

26) **Дисиміляція** рідка, переважно в чужих словах; маштарѣлѣ (maštalerze) 176, сѣкѣло 121; гл. розділ про чужі слова.

27) **Заник приголосних:** ремѣсникъ 90, знаѣмо того ремѣсника (znamy tego rzemieśnika) 175, ремѣсници (rzemieśnicy) 191,

а ремесници ремесло^м живутъ (a rzemieślnicy rzemiosłem żyją). Про заник -лъ в part. praet. II. гляди в розділі про морфологію.

28) **Випад t, d:** на своє мѣсце (na swoje miejsce) 11, 90, 113, 114, 185, мѣсца (miejsca) 167, на мѣсцю (na miejscu) 66, 101, 117, 141, на мѣсцѣх (na miejscach) 179, прѣ ланкрафо (przed Lantgrafem) 187, срогої сѣдїа П. 40, срогого декретоу (srogiego dekretu) 167, сросѣк (srodze) 169, ёсли (iesli) 100 (bis), власныи (własne) 94, до ѡчизны (do oyczyzny) 113, оу ѡчизнѣ (w oyczyźnie) 148, ѡчизноу (oyczyznę) 84, ѡчизны мѣсце (oyczyстымъ miejscem) хопачи ѡбырѣти мѣсцѣх 65, 169, ѡ семого рокѣ 256, прикѣ (przywiódł) 130, звѣль (zwiódł) 59, ѡмѣла (omdłala) 117, оупалы (wpadłych) 107, княжа ломбарѣскы (książąt Lombardzkich) 130

29) **Випад v (u):** до собора константіѣи (do Synodu w Konstancyey) 149, ѡ моци незносныи зѡупамы (ich mocy niežnośne zwątlimy) 177, бѣ ѡпѣна (bez wąpienia) 176, каликы оуѣка (Kaliguli wuia) 32, хотъ оузко (choć wązko) 100; были згоржени (byli wzgardzeni) 182, абы йма зглѣ на землю (aby miał wzgląd na ziemię) 174, оуѣныи спомина (uczynki wspominał) 84, сѣнце сходитъ (słońce wschodzi) 87, мѣралѣк (mrawki) 96, оу ѡрмаціи (w Wormacyey) 175, коюѣчи вѣлоскы землѣх (woiuiąc po wśytkich włoskich zyemiach) 115.

30) а) **Випад п** лучається дуже часто в слові Константи та утворених від цього слова інших: константи: в констаций (w Konstancyey) 167, в константинопольскы соборѣ 68, до константиѣи (do Konstancyey) 149. Випад цього п є також впливом змішання двох слів: Константин і Кость.

б) Є теж кілька випадків занику h, k (якщо це не помилка) між приголосними: рознѣвалъ сѣ (rozgniewał się) 63, калиста папѣжа (Kalixta Papieża) 153, котнѣвши два палцѣ (wetknąwszy dwa palce) 90.

31) **Поява приголосних.** Є знова випадки з появою приголосних п, d, t: ѡндріанъ папѣ (Adryan Papież) 146, 175, на мѣсцю ѡндріана 239, — але й є: кардынала ѡндріана (Adryana) 162, собора

лѣидѣньского (Soboru Lugduńskiego) 146, роздроу^х (rostyrk) 37, роздроу^мхо (rostyrkiem) 37, розьдрѣхы (kłopoty) 146.

32) Т. зв. розсунення *ń* в *і* дуже рідке:¹⁾ написа ёсмь поу^пю кникѣ коротейкѣю 222, аче^н (a przecież) 135.

33) **Переставка пригослених** до ѡцифіала (do Officiala) 208, ѡцифіала 208, побіч: ѡцифіаль (Official) 208, на фырмаркоу (na frymarku) 106, атреѣ (Attreus) 34.

34) **Заміна *š* — *šč***. В словах школа, шкода, дошка *š* в су-сідстві *k* переходить в *šč*: шкода 41, 126, шкоды 79, 102, 152, 153, шкодоу (škodę) 73, 125, шкодѣ 94, 138, шкодою (škoda) 55, 148, по шкодѣ (po škodze) 152, шкодлива (škodliwa) 33, нашко^мшкодливоу (n. škodliwa) 175, шкодили (škodzili) 141, шкодѣши (škodzysuchi) 136, порѣшкодишкодише (poruszenie škodliwe) 174, не бѣде на коше перешкожати (nie będzie nam więcej przekażał) 181, школы (skoły) 84, и шѣчы в дошкоу (w deskę) 181, дошками (deskami) 90.

В. Морфологія.

а) Іменники.

У відміні імен, а також їхньому словотворенні затрачують-ся сліди давних форм староцерковних, а появляються нові часто під впливом польської мови. В відміні імеників та прикметників побіч нових форм трапляються врядигоди старі закінчення. Важне є змішання палятальної і непалятальної відмини іменикової та прикметникової (фонетичний вплив), а також змішання деклінаційних основ у рямках поодиноких родів.

Жіночий рід.

35) **Одина.** а) В називному відмінку є такі форми як кро^в.

б) Родовий: *а* з матере ѣзмайльскою (z matki Hizmaelskiej) 115, прѣсѣна земля 38; с пѣннѣѣй (s Pannoniey) 80; не смѣли мшѣ сѣжити 146, матицѣ (macice) 170, до вислицѣ (do Wislice) 171, до *а*винію (do Awinium) 177; до пѣннѣй (do Pannoniey) 18, 46.

в) Давальний. Брак прикладів.

г) **Місцевий:** ѡ троіе^н (o Troeу) 37, въ *а*лѣадри^н (w Alexandryeу) 87, въ *а*нтиѡх^ніи (w Antyochieу) 64, въ своѣй параф^ніи 176.

¹⁾ І. Зілинський, Opis fonetyczny języka ukraińskiego, 131.

б) **В орудному відмінку** закінчення *-i* пнів *-iiu* і деяких консонантичних стягаються в *-iu*; дуже рідкі старші закінчення: *зуплѣноу моцю* (zupelna mocą) 50, 52, 194, *за помочю* (za pomocą) 158, *грескоу рѣчю* (Grecka rzeczą) 34, *побіч рѣчю самоу* 242 і *широкою рѣчю* 35, *з челядю* (z czeladzią) 213, *з солю* (s solą) 72, *з хошю* (s chucią) 21; *з жалостю* 190, *с трудностю* (s trudnością) 109, 202, *члестю* 52/3, *з лагоностю й пріємностю своєю* 239, *ўкрѣпностю великою* (okrutnością wielką) 47; перехід *-o* ≥ *-ю* після *и* вказує перехідну стадію до нинішньої форми: *окрутністю*; *з маѣкю* 77/78, *члѣкю крокю* 39.

35) **Множина.** а) Закінчення *знахідного* вдирається до називного відмінку.

б) В родовому закінчення *-i* пнів вдирається до пнів *-a*, *-ia*, і консонантичних: *ўкро тре вежіи найкраснейши* (okrom trzech wież pariękniewszuch) 66, *ани црккїи не лспили* (ani kościołow łupili) 164, 24S, *много црккїи* (wiele kościołow) 57, 145.

в) В давальному відмінку немає змін: *книга* 190, 193, *ўстава формосокы* (wstawam Formozowym) 151.

г) В оруднику закінчення *-ами* дістається з основ *-a* до інших: *тymi шаностїами* (temi Źkaradościami) 124.

г) В місцевнику закінчення *-ах*, *-ах*, *-ех*: *в великы небеспечностѣ й валка* 103, *на вшиткы рѣча* 24, *ў ѣне рѣче* (w innych rzeczach) 120, 35, *в тых прѣмѣнностѣ* (w tych przemiennościach) 202.

36) **Чоловічий і ніякий рід. Однина.** а) В родовім відмінку усталюється закінчення *-а*, *-iu* в осіб і звірят та *-и*, *-iu* в річей неживих, абстрактних і збірних; одначе в останній категорії є ще багато закінчень: *-а*, *-ја*: *Карла* (Karła) 190, *цесарѣ* (Cesarzą) 146, 190, *кардынала* 190, *посла* 196, *за чл гедейна* (za czasu Gedeona) 37, *с поскарѣ и выпѣди* з рима алберика (poswaru ich wypędził z Rzymu Alberyka) 150, *в єгипта* (z Egiptu) 105, 42, *до кракова* (do Krakowa) 22, *з моста* (z mostu) 220, *собора* (Synodu) 194, *абы прибоути не давали* (aby trybutu nie dawali, 46; *законѣ двгоу-*

спинногого (mniŝy zakonu Augustynow) 203, закону а́браа́мового (zakonu Abrahamowego) 114, того року (tego roku) 190, розвмѣ 155, 210, з майстатоу рнско́го (z maiestatu Rzymskiego) 83, того чау 22, 191, 207, ѿ цѣнграу (s Konstantynopola) 109.

б) В давальнім однини побіч закінчень -у, -іу закінчення -еві виступає в меншій скількості; є частіше: -ові: койце́хові кардыналови а́рхіе́ппѣ мо́гѣтискомѣ (Woyciechowi Kardynałowi Arcybiskupowi Mogutińskiemu) 190, мо́лоше́мѣ снорн 142, гоу́соки (Hussowi) 195, гоу́сіа́новнн (Hussowi Janowi) 193, це́саревнн (Cesarzowi) 195, папѣ́жевы (!) 190, мѣснславо́вн мѣ́же́внн (Mścisławowi mężowi) 164. Закінчення -ові, -еві є в імен осіб, і живих річей, натомість -у в неживих, відношення в відсотках 78%: 22% (-ові, еві: -у).

в) У знахіднім особи та живі річи дістають закінчення gen. sg. Форми інших речівників цього роду зливаються з асс. sg.: на ёго сн́а ірода 46, прело́жнн ловннка а́квиленскаго па́триа́рха (przełożył Ludwiga Akwileńskiego Patriarchę) 180, на сто́ле папѣ́зкій 178.

г) В оруднику чоловічого роду та середнього є тільки два закінчення: -ом у непалятальних основ та -ем у палятальних: бы́ пасі́рво (był pasierbem) 47, роздро́ухо 65, стра́хо 145, чл́ко 130, щце́по (ośczerem) 211, посто́у́нко (postępkiem) 192, с попо́удо (s porędem) 198, с часо́ (z czasem) 37, по́ послѣ́шеньспко (pod posłuszeństwem) 190, ѿ́бычае́ (obyczajem) 190, 196, з це́саревнн (s Cesarzem) 192, 51, с прѣ́ши мо́уже́ (s pierwszym mężem) 51, папѣ́же 174, сѣ́попѣ́к з вл́мнрвнн (Świętopełk z Włodzimierzem) 167, прѣ́ х́вы ро́же́спко (przed Bożym Narodzeniem) 33, мѣ́спно́ 190, право́ (prawem) 190, ремесло́ (rzemiosłem) 123.

г) В місцевнику закінчення -ѣ, -нн є у пнів -о, -іо, натомість закінчення -ѣ, виступає у пнів -о після k, h (не стало), а зак. -ю вдирається до пнів на -і та на -іо: на пнзавьско́ соборѣ́ (na rizańskim Synodzie) 178, ѿ́ йванѣ́ крестннтелнн 40, в лнстѣ́ вел́мн долгв 229, ѿ́ а́прнлѣ́ 245; на вл́мнрвнн (na Włodzimierz) 167, в ѿ́лѣ́нн

горл^мчо (w oleiu gorącym) 69; в роу^мскw ѣзыкоу 228, 141, в собо^млѣ
копакѣ (w Kołpaku) 24, на фыр^ммаркоу (na frymarku) 106, ѿ дѣ^моу
спш^м 231, побіч ѿ дѣ^мк сѣомь 231, в мѣ^мскѣ (w worze) 147, в ко-
нстантин^нополю (w Konstantynopolu) 86, на стол^нцю папѣ^мско (na
Stolcu Papieskim) 97, 100, 203, на цмы^нтарю (na smyntarzu) 87, на
земли ѿ морю 254, в збав^млѣнню (w zbawieniu) 97, на по мѣ^мсцю (na
tym mieyscu) 145, 169, 249, 264.

37) **Множина.** а) Називний чолов. роду побіч правильних
форм: влази^ни 38, гет^нмани хлосп^нтій (Hetmani chłopscy) 206, про-
шив^нни (przeciwnicy) 190, против^нници 194, дістає закінчення зна-
хідного відмінку -о та іо пнів: оуслышали по саракины (wsłyszeli
Saraceni) 133, капланы і аріан^нстій 93, капланы чужолож^нтій 146, страх^н
38; досвѣ^дченіи мѣж^к (doświadczone męże) 122, мнимальн^ні пріятел^к
65, пѣ^даницѣ 38, чародѣ^дйницѣ 38, выкладач^к 100; крім цього є
закінчення -ове й -е (у пнів -ані^нѣ): докторове парійс^нцін (Doktoro-
wie Parijscy) 196, татар^е (Tatarowie) 143, погани 40.

б) Знахідний чоловічого роду заховує давнє закін-
чення. Також в осіб побіч закінчень родового є дуже часто
давні закінчення; форми родового відмінка дуже рідкі: взамш^н
з собо^м ѡпы ѿ оу^нченикы (wziąwszy s sobą Apostoły i zwolenniki)
42, прѣ^н ѡныи папѣ^жк (przez inne Papieże) 96, ѿп^л влохы вызво^л
110, лю оу^дченныи выганя^ль (ludzi wzone precz wyganiał) 69, ѿ рим-
ляны к^томоу припѣ^дилъ (y Rzymiany k temu przypędził) 154;
проси^л вшны пріятел^ь (prosił wšytkich przyacioł) 216, набравш^н
взяній (nabrawszy więźniow) 67.

в) В родовому відмінку закінчення основи *-и: -ов, -ев, -єк
дістається до основ -о; закінчення пнів -і мають вид -ій, -ей;
правильні форми рідкі: ѿ нѣ^которы рымля^н нѣ^кмекы (od niektórych
Rzymian Niemieckich) 146, ѿ преслѣ^ддовецъ (od prześladowiec) 190;
грѣ^ху 40, чѣ^жи приписовъ ѡн причито 95, слѣ^жбникы (służebnikow)
207, оу^дранико (urzędnikow) 47, листо до пріятел^{ов}ь (listow do przy-
acioł) 197, ѿ кро^лу (od Krolow) 181, (у двох останніх прикладах

видно, що писар не знав як писати і), ^нвкрѣстѣ^н7во^н цесаревѣ^н (okru-
cieństwo Cesarzow) 50, до^н цесарѣ^н влоскы^н (do Cesarzow włoskich)
137, побіч: греческы^н цесарій^н (Greckich Cesarzow) 161, чтыре^н ѡччи-
телій^н (czterech doktorow) 175, 254, не ждѣчи^н мѣжіи^н своиу^н (nie
czekaіас mężow swych) 164, пыталъ^н рнцерій^н свои^н (pytał Rycerzow
swych) 101, гѣ^н корабліи^н (trzynaćcie okrętow) 180, набравши^н вѣзніи^н
(nabrawszy więźniow) 67, правдыкы^н сторожей^н (prawdziwych strożow)
138, шпиталей^н (Szpitalow) 146.

г) Да вальний чоловічого й середнього роду дістають
закінчення: -ом, -оум, -ем; зак. -ом: не спрѣа^н хрстіанно^н (у nie
sprzał krześcianom) 92/93, папѣжннкѣ^н 197, каплано^н 197, 209, neutr:
кнѣжато^н 196; -оу: неприѣтелоу^н (nieprzyaciolom) 66; -юм: а проѣно^н
іако^н ѡцю^н ѡпоустн^н (a Troianom іако оуцзюcom odpuscił) 51, ѡвзю^н
жонѣ^н каже^н мѣшн^н (a księzey żony każe mieć) 197; -ем: люде^н (lu-
dziom) 120.

г) В оруднику чоловічого роду у пнів -іо замість -и
появляється закінчення -ѣ; форми основ сонантичних ніякого
роду вдираються до основ консонантичних: α) с полковцѣ^н (z Ро-
łowcy) 196, й з ёго^н наслѣдовцѣ^н (z jego násladowcy) 193, на не-
пріѣтелѣ^н своїми^н 40, з рѣсю^н з нѣмцѣ^н й с полѣкы^н (z Rusią z Niemcy
a z Polaki) 160; β) зак. -ы: словы^н (słowy) 193; с прѣсы^н а печенѣгы^н
(z Prusy a Piecynigi) 161, з бѣвны^н (z bębny) 122; γ) зак. -ми: межн^н
цесарѣмн^н 140.

д) Місцевий відмінок чоловічого й ніякого роду має за-
кінчення: -ѣх, -оу, -ех, -ѡх: α) -ѣх: на ѡѣлица^н в мѣштѣ^н (na vlicach
w mieściech) 123, по чотыре^н лѣштѣ^н (po czterzech lat) 73, при ко-
стелѣх^н (przy kościeciech) 130, на листѣ^н папѣкы^н (na liściech Pa-
pieskich) 68, ѡ іродѣ^н (o Herodzyech) 45; β) -оу: на свои^н ѡѣрѣдо^н
(na swych vrzędzyech) 176, в доко^н (w domkach) 130, по лѣсо^н (po
lesie) 171, по ѡѣчинко^н (po vczynkach) 174, на ѡбодро^н бернго^н (na oby-
dwu brzegach) 142, в срго^н (w Węgrzech) 177, к кѣвко^н золошы^н

(w kubkach złotych) 121, в роспырко^х (w rosterkach) 61, при оуоче-
 нико (przy zwolennikach) 42, в' добры ѡбычав^х (w dobrych obyca-
 ziach) 165, в тавкы выстоуку^х 51, в шпипало (w szpitaloch) 146; у) -ех:
 по вшыкы конце^х (po wszystkich krańcach) 51, в нѣмце 198, 202, ве
 влоше (we Włoszech) 182, в пѣназе 181, по акыколкекы грѣсе^х (po
 iakichkolwiek grzechach) 115, на посѣены шпаре^х (na poświęconych
 ołtarzach) 81, ѡ оученице^х (o zwolennikach) 43, в корапле (w okrę-
 ciech) 144, послове и на коне ѡхали 24; ѳ) -ах: а во ѡны тре дна^х
 (a w onych trzech dniach) 36.¹⁾

38) **Закінчення -а (іа) [$\leq$ *-іе] в ніякім роді.** В серед-
 нім (ніякім) роді закінчення н^от. ас. voc. sg. -іе // -ье
 виступає у стягнуеному виді -а (-іа) з одним приголосним²⁾.
 Стягнені голосні є теж в інших відмінках однини та множини:
 ѡ которого сѧ начало роздѣлѣна цесарства 141, было замѣшана
 велнокѡ межн дѡховнымі (było zamieszanie wielkie między duchow-
 нymi) 100, злато срѣбло камѣна драгоѡ шашы евангынї 121, абы
 да познана правдѣвоѡ (aby dał wznanie prawdziwe) 36, на вестѣла
 122, досы розтропнѣ постановѣна чини 177, оубрасѡ оу простѡѡ
 ѡдѣна 138, пре ѡбавѣна аггальскоѡ (przez objawienie Anyelskie)
 41, на гѡбѣна землѣ прїѡхали (na gubienie ziemi przyjechali) 144;
 просила ѡпшѣна грѡховь 59, бы причиноѡ ѡго вѡзѣна ѡ нѣмцо
 151, до вѡзѣна 151, 133, колоу преможе^дна (według przemożenia)
 121, для оушиснѣна погаского (dla wdęczenia pogańskiego) 99,
 безъ выбирана (bez elekcyey) 157, пре ѡскарже^зна непрїѡшѣнї ѡго
 (przez oskarzenie nieprzyjaciół iego) 101, которїи гдѣ индѣ вѡка-
 лѣна глѡдають (ktorzy gdzie indziej zbawienia szukają) 121; ѡ за-
 ложѣна рима (od założenia Rzymu) 99; пре сѡванѡ шѣла 132,
 з велнкы дивована^м (z wielkim podziwieniem) 145, з велнкы повѣк-

¹⁾ Пор. J. Janów, Z deklinacji małopuskiej, P. F. X. 351. Ів. Верхратський, Про говір галицьких Лемків, 119, 120.

²⁾ Шахматов-Кримський 74. І. Верхратський: Про Говір гал. Лемків, 100,

нама̃мь (z wielkim podziwieniem) 120, оуздоровна̃мь свои поцѣлована̃мь прокаженнаго (vzdrowił swym pocałowaniem iednego trędowatego) 112, за ёго злы захована̃мь (za iego złym zachowaniem) 157, качѣна̃мь 196, пианы розознана̃мь 204, къ захованю 40, къ ѡчищѣню 40, іаковы томы запалѣню в ча забѣжали̃ (iákoby themu zápaleniu w czas zabiezeli) 199, къ коѡваню (ku walce) 206, къ вѡсплаѣню (ku wątpieniu 194; ѡ зневолѣню (o zniewoleniu) 191, 196, при писаню (przy pisaniu) 194, в то зобраню (w tym zborze) 45, в ѡно годоуваню (w onym Godowaniu) 121, оу ѡно замкнѣню 218; старші форми дуже рідкі: на ѡцѣвскѡ цршкѣи̃ (na wysokim krolestwie) 42.

39) **Основи консонантичні** уступають перед основою сонантичною. Вони перейшли до -о пнів; старші форми рідкі: вына̃мь срце̃ з дитяма̃мь (wyiął serce z dziecięciami) 113; пере̃ схова̃мь тѣла̃ 132, з ёго тѣло̃ рѡбана̃мь (z iego ciałem siekanym) 156, в томы слова (w ty słowa 193, взъ томы слова (wziął ty słowa) 45. Слово княжа є ніякого роду: княжа̃мь ідѡме̃йскоѡ (książę Idumeyskie) 45, княжа̃мь галицкоѡ 161, 171.

40) **Двійне число**. Форми двійного числа рідкі. І серед них є зміни на користь множини: даны соу̃ невѣспѣ̃ двѣ крылѣ̃ 254, малы двѣ̃ дѣвцѣ̃ пророкы̃нѣ̃ (Były dwie dziewce od tego prorokinie) 211, й два палца̃ оупѣвши̃ (y dwa palca wciawszy) 152, слѣпыми̃ ѡчи̃ма̃ 255, двѣ̃ лѣ̃на̃ (dwie lecie) 139.

В. Прикметники та займенники і числівники з прикметниковою відміною.

41) У відміні прикметників та займенників і числівників з прикметниковою відміною, за малими виїмками давних форм, стало виступають форми живої мови, переважно нестягнені. Форми, речівникової відміни прикметників рідкі. Крім того у відміні виступають в однаковій мірі оба типи, палятальний і непалятальний. Тому що при відміні речівників подано прикметники й займенники з прикметниковою відміною, подаю тут лише перегляд закінчень з прикладами та деякі замітніші форми.

Singularis.

	femininum.	masculinum.	neutrum.
nom.	-аѣ	-ыѣ, -ы ^н , -їѣ, -ѣѣ	-оѣ, -ѣѣ
gen.	-оѣ (^н -оѣ)		-ого (-го), -его
dat.	-оѣ		-омѣ (-емѣ)
acc.	-сю // -ою	-ого, -ыѣ	= nom.
instr.	-ою		^м -ы, ^м -о
loc.	-оѣ		^м -о, ^м -ы
voc.	-аѣ	= nom.	= nom.

Pluralis.

Однакові закінчення на всі три роди.

nom.	-ыѣ, -їѣ
gen.	-ыѣ
dat.	-ы ^м
acc.	-ыѣ, -ыѣ
instr.	-ыѣми
loc.	-ыѣ, -ыѣ
voc.	-ыѣ, -їѣ

Одина. Жіночий рід: ном. вшика ^тсправа ^ррицѣрекаѣ 99, ген. з машире ^нйзмайлскоѣ 115, дат. кж ^ррицѣскоѣ ^мпопребѣ 98, асс. ^мскою ^мзлѣю ^мсправѣ 98, INSTR. ^мширокою ^мрѣчою 35, loc. в своѣй ^нземли 176; Чоловічий рід: н. папѣжъ ^нримскыѣ 182, вшино ^ндоста^к 99, г. з ^ммаѣстапоу ^мрискогѣ 83, д. ^дмолошемѣ ^нсїови 142, а. на ^мстолицѣ ^мпапѣзкїѣ 178, і. с ^мпрѣши ^ммоуѣ 51, л. на ^мстолицю ^мпапѣзко 97; ніякий рід: н. ^нкамѣна ^ндрагоѣ 121, г. ^ноушненѣна ^нпогаскогѣ 99, і. з ^мвелны ^мдивованѣ 145, л. на ^мѣцеско ^сцрѣвїѣ 42.

Множина. н. ^нвшипки ^нрѣчи 97, ^ддоскѣченїѣ ^нмѣжѣ 122, г. ^нвѣ^хжїѣ ^ннайкраснейши 66, до ^нцесаре ^нв^{лоскы} 37, д. ^ноустава ^нформосовы 151, ас. ^ндлѣгы ^нѣволокы ^нймаю 98, ^нвшипкы ^нпрїѣтель 216, і. ^нсвоѣми ^нповѣшамы 98, л. ^нк' ^нвеликы ^нвалка 103, на ^нлнспѣ ^нпапѣкы 68.

42) **Замітніші форми іменникової відміни.** Прикметники з посесивним значінням: до ^мавгустовъ 61, само^нѡсобы папѣживы (samey osoby Papieskiey) 190, ѡ бриси дрієвы (od sekty Arryańskiey) 109, ѡмладро^нкѡх налонницю (Aleksandrowę pałożnicę) 207, на црѣкѣ соломоновѣ (na kościele Salomonowym) 66; з предикативним значінням: ^сабы ^лбы пожиточень (abyś był pożytoczen) 49; форми староцерковні: з допущен^нъ бжїа (przez dopuśczenie boskie) 11, не замазали мѣста бжїа (nie zmazali miejsca Bożego) 124.

з) **Займенники.**

43) **Особові;** (подаю форми ті, що найшов у рукописі):
1. **ос.** ^{ми}я с ни (ia s nimi) 195, ѡ мене (ode mnie) 190, ^лабы ма не ^нпринеко^лано (aby mię nie zniewalano) 190; 2. **ос.** с тебе (s ciebie) 193, ^лкоторыи та ^лвъзвали (ktorzy cię wezwali) 193; 3. **особа:** ^лѡмъ (tu) 192, 193, ^ли го ^лгрязло с^лма^лна 40, ^лабы ^лѡго ^лборони 190, ^лза^лсла ^лѡи на ^лвысо (zastał ią na wysep) 109, ^лрописа^л ю (gospisał ią) 193; зворотний: ^лкды ^лѡи ^лснѣ ^лвыврѣгль ѡ себе (gdy ią syn wyrzucił od siebie) 136; множина: ^лвсѣ ^ли ^лмшчити 189, ^лабы ^ли ^лпо^лидналь (aby ie poiednał) 181. Форми скорочені рідкі: ^лкоторый ^лнанѣ ^лповѣдиль ^лкромѣ 181. Займенник третьої особи ^лѡго, ^лѡмъ ^лвиступає з препозицією, а також без неї: до ^лнего (do niego) 49, к ^лнемъ 39, ^лпроти ^лнѡмоу (przeciw iemu) 51, ^лпроти ^лнью (przeciw iey) 216; ^лпроти ^лѡмъ (przeciw iemu) 193, ^лпроти ^ли (przeciw im) 194.

44) **Вказовий** займенник має здвоєні форми: ^ссе, ^ттот, ^оонон: а) ^ссе ^лмалый ^лподарокъ 222, б) ^лв ^лто ^лча 38, 121, 196, ^лпотю ^лзапалѣна (to zapalenie) 195, ^лпотю ^лрѣчь (tę rzecz) 36, 37, ^лпотю ^лжоны 122, ^лв ^лпотю ^лслова (w ty słowa) 47, 193, 103, ^лѡспавиль ^лпотю ^лѡспавы (vstawił ty vstawy) 116, ^лс ^лтоѡѡ ^лрѣчю 22.

45) Дуже часто **питайний** і **відносний** займенник має форму, ^лкотрый ^лпобіч ^лрідшої ^лкоторый: ^лкотры 46, 74, 128, 150, ^лкотры (ktoгу) 96, 142, ^лкотрый ^лѡфрикѣ ^лѡсѣде 38, ^лкото^лго ^лгрекове ^лзовоушь 228/29, ^лкъ ^лкото^лму ^лвыѣхаль (ku ktoremu wyjechał) 23, ^лкото^лрѣ 168, ^лкотры 63. Один раз є форма ^лкото^лрин: ^лно ^лѡце ^лкото^лрый ^лѡппѣ 240.

46) **Інші замітніші форми займенникові:** ^лжаны ^лсвѣтскый (żadny laik) 158, ^лгды ^лса ^лсами ^лнашѣ ^лрозорвали (gdy się sami paży

rozerwali) 114, аще и прїйде^т 256, пошолочи ѡны^х 39; невідмінний займенник: по колкось днѣ^х (po kilku dniach) 195.

б) **Числівники.** 47) **Головні.** а) Числівник один твориться від двох форм: * iedъпъ і * iedinъ. Першої основа є рідка і є тільки в формі nominat.: єдинъ (ieden) 119. Натомість від другої основи творяться форми всіх відмінків. Ця форма єдинъ в залежних відмінках не тратить - и -, одначе задержує значіння однини, не одинокости. Від такої основи творяться теж інші іменники і прикметники: єдинъ (ieden) 127, єди^и 177, ѡ єдиного кардинала до другого (od iednego kardynała do drugiego) 217, пре^з єдиного або дво^х (przez iednego albo dwu) 203, єдиною^х во тре^х вѣрь (iednę wiarę ze trzy) 114, єдинны спиналь друугын^х сажаль 210; єдиность (iedność) 92, въ єдиннєствѣ^х (w iedności) 96, єдиностайными гласы (iednostaynymi głōsy) 115. б) два: Числівники 2, 3, 4: двѣ дѣвцѣ^х 211, дво^х с ны^х (dwi s nich) 215; во двома стѣ^х (ze dwiema sty) 57, во двома тисѣщи людїѣ^х (ze dwiema tysiąc ludzi) 98; трїє сїнове (trzey synowie) 187, гдѣ бы и треї^х не были (gdzieby ich trzey nie było) 75, єдиною^х во тре^х вѣрь (iednę wiarę ze trzey) 114, ѡ^х тре^х лѣтѣ^х 255, чотыре папрїѣрховѣ^х чотыре со лѣ^х 255 в) Числівники від 5-99, та від 100 вгору: ѡкро^м шести (okrom sześci) 218, межн шосто^х шестю кардинало (między tą sześcią kardynałow) 218, ѡ семїдєсѣ^х мѣжо (od siedemdziesiąt mężow) 95, за коды сто лѣтѣ^х (za każdym stem lat) 80, бли тре^х со лѣтѣ^х (blizko trzech set lat) 105, 135, шєсоть (!) шєдєсѣ^х шє 256, ѡколо тре^х со трикра^х сто тисѣчїѣ^х (około trzech set trzykroć sto tysięcy) 135, воудоу тисѣча є ѣ чї днїѣ^х 234.

48) **Порядкові числівники:** на второ^м соборе 237, до другої^х їде (do drugiey idze) 122, на трєтє^м соборе 237, трєтїѣ^х (trzeci) 194, трєтєго (trzeciego) 41, 195, трєтєго днѣ^х 122, трєтїѣго днѣ^х (trzeciego dnia) 43, 45, до трєтє^х 122.

49) **Неозначені числівники:** почетвѣрта лѣта 254, колкодєсѣ^х тисѣчїѣ^х (kilkadziesiąt tysięcy) 118.

є. **Дієслово.** Відміна дієслова не різниться від пересічних видів і форм цієї частини книжної мови XVI-XVII ст., як нпр. мови »Крехівського Апостола«. Загинули вже форми давнього аористу, імперфекту й перфекту, а їх місце заняли форми минулого часу від основ доконаних і недоконаних. З поміжки загальних форм книжної мови заслугоують на увагу деякі новітні форми і такі, що вказують на територіяльне походження автора рукопису.

50) **Діємєнник** має закінчення -ши, або -ш над рядком, а в класі IV (Лєскіна) пнів на к, г кінчиться на -чи: **вїкликати** (odwoływać) 162, **розказати** (roskazać) 89, **потєпати** (potępić) 193, **пановати** (panować) 212, **выверєчи** 40, **вїприслєчи** 194.

51) **У третій особі однини теперішного часу** є часто форми без кінцевого -ть (-тъ), яке задержалося в укр. конюгації книжній ще до XVIII ст.: **йдє** (idzie) 69, 120, 123, **прїйдє** (przejdzie) 93, **прїйдє** (przjdzie) 128, **найдє** (najdzye) 123, **може потєпати** (może potępić) 122, **кытєжє на вєжє** (wlizie na wieżę) 118, **потєчє** (pocieczę) 110, **зовє и влѣхувє** (przeto Pismo święte zowie ie Magi) 41, **кото рєє заказєє проклинати** (które zakazuje potępić) 193, **штєсє тычє** (co się tyczy) 193, **їакою смрїїю зыйдє** 69, **нє може їначє выши** 210.

52) **Замітні є стягнені форми 2 sg. ind. prs. і 3 sg. ind. prs. у пнів на -а:** -аєш ($\leq$ -aješi) $\geq$ -аш; **лєть** ($\leq$ -ajety) $\geq$ -аш. Прикладів на другу особу не багато тому, що Хроніка оповідає в третій особі, а мало дає діяльогованих розмов двох чи більше осіб. Натомість є багато прикладів на 3. ос.: **повѣда** (odpowiadaż!) 194, **зоставашь** (zostawaś) 194, **котреє (письмо) сѣ выкладда** (co się wykłada) 41, **нє допущашь** (nie dopuścza) 122, **и та мєшка** (iż tam mieška) 190, **то сѣ нє сплєга** (to się nie ścięga) 190, **спыта вшиткы** (spyta wšytkich) 23, **повѣдашь** (pówieda) 87, 246, 247, 248, **вѣрѣта** 127, **вѣрѣта шварї** (obraca twarzy) 118/119, **вѣрѣта** 127, **вѣрѣта и ты** (vpomina ich) 203, **замоурована вывашь** (zamurowana bywa) 119, **гладашь рады** (szuka rady) 202, **їа сѣ то часто трафлѣ** 243, **перекажашь** (przekaża) 128, **заховашь** (zachowa) 128, **чова** (chowa) 127, **позыва** 3*

106. Такі стягнені форми заховалися до нині в говорах карпатських, а саме лемківських і бойківських.¹⁾

53) **Минулий час.** В минулому часі в 3. ос. однини і множини страдального виду вживає перекладач форми зложеної з допоміжного дієслова *быти* (бути) й форми *part. praet. pass.*, при чому часто опускає допомічне слово. Цих форм особових і неособових (зі значінням *praet.*) вживає він часто в предикативному значінню: *бы заражонь сектою* (*był zarażon sekta*) 92, *бы вывола й зада до паннонії* (*był wywołan i zadan do Panponiey*) 46, *с той причины пре ѡтосла* (*s tey przyczyny precz odesłan*) 46, *й волочень по земли ажъ ѡумрь* 109, *абы ма тѣ не принеколано ѡкниковаши* (*aby mię też nie przyniewalano odwoływać*) 190, *абы не постригано* (*aby nie postrzyhano*) 74, *были поймани два мниси* (*byli poimani dwa mniśy*) 203, *плагнѣли проти полоцо, але пораженн ганѣнѣ* (*śli przeciw Połowcom, ale porażeni haniebnie*) 166.

Одначе є форми часу минулоло з *part. praet. act. II.*: *с пекла выбави своїми молишвами* (*s piekła wybawił swemi modlitwami*) 83, *ѡумрь* (*vmarł*) 24, *помѣ* (*vmarł*) 112, 128, *принѣсь* (*przyniósł*) 133; ці форми, хоч не без виїмків, тратять *-ль.

54) **Спосіб можливий і форму намірову речення** виражується відмінною формою дієприкметника минулого часу II. та допоміжним дієсловом *бых*, *абых*: *абы бы папѣжемь* (*abych był Papieżem*) 178, *абы с тебе вырозумѣль* (*abych s siebie wyrozumiał*) 193, *абы до него писа* (*abych doń pisał*) 190, *абы люди ѡблягль* (*abych ludzi obległ*) 66, *абыхмо не выстѣповали* 243.

С. Невідмінні частини мови.

Невідмінні частини мови континуують давній стан праслов'янський та український. Вони розвиваються або під впливом чужих мов, тут передовсім польської, або зовсім самостійно.

55) Серед **прийменників** замітніші є: *к, ко, кѣ, з, с, из, зо, со, пре, ѡколо*: *не къ рѣчи повѣда* (*nie k rzeczy powieდა*) 194,

¹⁾ Софія Рабій: Dialekt Bojków. Sprawozdania z czynności i posiedzeń Polskiej Akademji Umiejętności, Czerwiec 1932, XXXVII, 6, - стор. 29, VI, 1. I. Верхратський: Про говір гал. Лемків, 134.

к шы кннгамь (k tym księgom) 193; к волн папѣжовн (k woli Pa-
pieżowi) 194; къ захованію 40; ко солѣннѣ 250, кѣ ѡчищѣнню 40,
251, кѣ стоцю (ku stolcu) 190, кѣ оупадоу (ku wпадku) 193, кѣ
ко 7ромѣ (ku ktoremu) 23, кѣ зѣлжнвості (ku zelżywości) 195.

56) **Прислівники** утворені з форми асс. sg. neutr., або з пня із закінченням -ѣ, трапляються дуже часто у Шл. з кінцівкою ѣ, рідше з е; нині такі форми є на Лемківщині: ¹⁾ а) абы см доврѣ спалѣ а пилѣ спраковали 176, ганьбнѣ (haniębnie) 166, не мѣрнѣ а оупорнѣ (nie miernie á vpornie) 191, повторѣ (powtore) 191, 254, срозѣ (srodze) 197, досы ѡхѣдожѣ (ochędożnie) 25, оукладнѣ спрвоу папѣжовѣ писалѣ (układnie...) 116, досконалѣ (do-
skonale) 120, жѣстывѣ (żądosiwie) 161, знаменнѣ (znamienicie) 177, квалтовнѣ (gwaltownie) 157, вѣднѣ (biednie) 152; пороне мо-
виль (prożno mowił) 197, довонѣ (dowodnie) 195, ѡполе (stad) 196.

б) **Інші прислівники:** ѡпѣ (zasię) 93, гораздѣ розоумѣють (dobrze rozumieją) 190, досы (dosić) 190, близько (blisko) 192, вѣчера (wczora) 139, назавурѣ 193, тепѣ (teraz) 193, завжды (zawždy) 216, пре (precz) 195.

в) **Ступіювання прислівників:** што потоужнѣ стон (co to dalej to gorzej) 204, аначѣ по-
ставлено (inaczej) 202, поча найпрѣве стогнатн (napierzy) 215, раднѣ (radniey) 192, ширей (szerzej) 193, гдѣ болше секть (więcej) 199, навоше (nawięcej) 199, гдѣ прѣснлѣ 252; што рылей (co rychley) 196.

57) **Сполучники:** аколвѣкѣ (aczkolwiek) 194, выстѣпи па мар-
шало (wystąpił tedy Marzałek) 24, кды пакѣ (Gdym tedy) 193, 199,
202, 218, 220, в вѣць вѣ такы справа не бывѣ (on aczkolwiek w ta-
kich sprawach nie bywał) 215, абы ѡпѣ дрѣгоѣ спороноѣ вошли (aby zasię) 210.

¹⁾ І. Верхратський, Про говір гал. Лемків, 160.

III. ЧУЖІ СЛОВА.

При розгляді граматичних ознак чужих слів, що в рукописі є розмірно дуже численні, належить мати на увазі, що українська вимова чужих слів залежна тут у великій мірі від польської мови. Через те затерлося багато ознак укр. вимови, однак оригінальність передачі чужих слів на українському ґрунті є досить значна та маркантна. При обговоренні поодиноких явищ звертаю увагу на опрацювання такого самого питання в мові »Крехівського Апостола« проф. Огієнком.¹⁾ При прикладах подаю теж польські слова для зілюстрування залежності впливу.

а) Звучня.

58) **Прейотовані голосні ia, io, iu** пишеться звичайно зі знаком *i*- перед звуком *a*, *o*: *i*áková (Jakoba), *i*aníáka (Mániaká) 167, *i*óсифа (Jozepha) 42, *i*óсиканъ *i*óсинніáновá 133, на ш^о *i*óгліáнкъ (na tym Julianie) 94, до гасі^н 94.

Часто опускається *i*- перед *o* на початку слів і в середині слів після приголосного та перед іншими голосними, або пишеться *a*, *o*: *o*ўс^ни (Justynus) 110, гашманá *o*ўс^нинніáнового (Hetmana Justynianowego) 109, за *o*ўс^нина (od Justyná) 110; за *o*ўкшава^вна *o*цсарá (za Oktawiana Cesarzá) 36, монитарю (Monytaryow) 82.

59) **Початкове e-** за традицією передається звуком *je* (є) і в новіших словах: до *e*гипта (do Egiptu) 42, *e*кка 232, *e*ндри (Endrych) 203, *e*ккіі (Ekkius) 193, *e*деса (Edessá) 48.

60) **Взаїмна виміна e - a**: гашманá (Hetmana) 109, 134, дла шнапности (dla szkaradości) 144, барнадана *o*ўиніá (Barnadyná Ochynusá) 217, нерсеса (Nársesá) 84.

61) **Виміна a - o**: палаца (pałac) 177, палацы (palace, асс. pl.) 65, 72, 90, к палаца (w pałacach) 189, фіáлков^ои масци (fiolkowej maści) 217, полемона *o*ўá (palemoná krola) 58/59, *o*ўданасей 260, *o*ўданасей 11, мешодрасца 11; слово: подогр^а 105 переложено з польського *pedogre*.

62) **Виміна o - u**: *o*ў м^окста *o*ўрта (w miastá Ortam) 153, моно^оловы ^осй^о (Synem Manuelowym) 140 (це тогочасна форма людова).

¹⁾ Проф. Іван Огієнко: Українська літературна мова XVI-го ст. і український Крехівський Апостол. Варшава 1930. стор. 503-518. Не входжу в історію впливів чужих мов на українську, лише подаю огляд процесу передачі чужих слів українською мовою.

63) **Виміна е - і, у (є - и)** походить часто від того, що в грецькій мові є η, яке на заході читали як е, а на сході згідно з новогрецькою вимовою як і (у). Ця вимова вказує теж на близькість фонем е - у: **никифора** (Niceforá) 160, **гамаліи́ла** (Gama^пlielá) 196, по **и́ринк цѣсаревой** (po Irenie Cesarzowej) 137, **даніи́** (Dan^пia) 261, **даніи́ль** 254, 252, - **климе́ть** (Klimunt) 176, **климе́ша** (Klementá) 177, **климе́нь** (Klemens) 203, **клирико́** (klerykom) 78, **ди́вклипи́ань** (Dyoklesyanus) 84; але також **ди́вклипи́анови** (Dyoklesyanusowi) 83, **и́смаї́ла** (Hizmaelá) 48, з **ма́тери́** **и́змаї́льско́й** (z matki Izmaelskiej) 113, **цице́ліи** (Cecyliey) 181, **ма́йста́мови** 223, **во́єво́да** **риньскі́й** (Woiewoda Reński) 195, **и́ри́кь** (Gierzyk) 207, 213, **а́рхиє́ппь** **тре́веренскі́й** (Arcybiskup Trewireński) 195.

64) **Виміна 'о - 'е (о - ё)**: **ча́ровникъ** **фра́їєвнѣи** (czarownik fryjowny) 135.

65) **Дифтонги au, eu** переписує перекладач за польським оригіналом буквами **ауѣ, еуѣ**; рідко вживає **ав**, яке вже було в церк. слов. письмі: **а́уль** (Aulus) 75, **та́тарє** **мауѣко́пськїи** (Tatarowie Maukopscy) 143, **жа́ного** **кауѣра** (żadnego Gaurá) 122, **кауѣро́вь** (Gaugow) 174, **а́бу** **на** **звали** **кауѣры** (ábu nas zwali Gaury) 118, **кро́вь** **кауѣско́ю** (krew gaura) 109, **михаї́ло** **трауѣ** (Michał Traulus) 138, **а́ушпурьско́моу** **бискупови** (Aušpurkiemu Biskupowi) 110, **и** **а́ушпуркѣ** (y z Aušpurku) 190, **жо́ны** **фауѣсты́** (żony Fausty) 93, **сѣ** **же́ноу** **фауѣсти́нею** (z żoną Faustyną) 91, 61, **по́нтъ** **еуѣ́инь** (Pontus Euxinus) 143, **до** **а́вгусто́вь** 61, **зако́нѣ** **а́вгустинно́го** (zakonu Augustynow) 203.

66) Писанням **ѣ** замість **к** у слові **эле́фтері́и** (Eleuterus) 75, мабу́ть хотів перекладач віддати польську вимову беззвучного **w** (f) (тут не на місці).

67) На початку, а також і в середині слів чужі **h, g**, що стоять перед **e, i**, за церковною традицією випадають не лиш у старших (церк. - слов. словах), але і в нових (польських, німецьких, латинських): **е́лена** (Helená) 86, **е́раклі́и** (Heraklius) 86, 116, **пре́** **поле́** **е́леспонтъ** (przez Morze Helespont) 128, **на** **пола́ткѣ** **а́ндрі́аново́й** (na pałacu Hadryana) 155, **и́смаї́ла** (Hizmaelá) 48, **ѡ** **кро́лю** **и́спаско́го** **и** **а́нглійско́го** (od krolow Hiszpańskiego y Angielskiego), **и́стори́**

(historyk) 34, историкове (historikowie) 132, з Испані́й (z Hiszpaney) 71; ѿ ё́ньсѣрика (Gensyryka) 118, брата ё́дѣ да забити (bratá Gete dał zabić) 77, Інокенті́й й родо ё́нвєнсі́й (Innocencyus Genuensis) 181; Ёрикъ (Gierzyk) 207, цесарѣ Ёлберті́а (na Cesarza Gilbertá) 159, Ёлберть 160, проти Ёлбертовѣ (przeciw Gilbertowi) 160; - за часѣ присмєйста (za czasu Tryzmegista) 34, мастраты ё́бо рацѣк (Magistratus álbo Rayce) 40. — Один раз навпаки появляется г; гдѣ была трогі́а (gdzie była Troia) 36.

68) Чуже **g** в новозапозичених словах, вимовляє перекладач як **g** і значає буквами к, кг. Одначе й цей звук та к передає деколи знаком г. а) кле́йшь (gleyt) 164, 165, квалтовнѣк (gwałtownie) 129, квалть 131, квалто́ (gwałtem) 65, 132, 182, прє́лѣкграфо́ (przed Lantgrafem) 187, фолковалі́и (folgowali im) 183, крѣнѣс 100, 153, з крѣнѣоу́ 131, крѣнѣѣ 115, каликѣлы 32, жикмонті́а (Zygmuntá) 151, кадѣ́ (gdy) 22, 23, 26, 164, 165, 181, 182, 184, 187, никдѣ́ конєць не боудѣ́ (nikdy koniec nie zachodzi) 171, роке-лі́євѣ (Rogerjusowi) 137; кганокъ 254, ёсанже поурѣганорі́а хто не вкрѣ́е 234, ѿ прѣ́ганорѣ́ то ёсть ѿ чистиплѣ́но ѿгни́и 235; нигдѣ́ (nigdy) 176; тут асоціє вимову г до г. б) ѣ́ Англі́и 248, 112, кролѣ́ Англі́йского (krola Angielskiego) 181, агри́па (Aggrupá) 37, 63, пррка малахі́а аггє́а (Proroka Malachiasza Aggeá) 35, (асоціяція до церковн. аггє́лѣ), за члѣ́у гедє́ѡна (za czasu Gedeoná) 37, магоу́ (Magus) 41, Ёвргилі́й (Wergilius) 35, ёду́ль гелі́а (Aulus Gelius) 75, в мѣстѣ́ гергоу́тѣк (w mieście Gergicium) 35, горѣ́ гарганоу́ (gore Garganum) 143, ангє́лицѣ, англі́йци (Angelicy, Anglicy) 112, фолго-валі́и (folgować) 214, гвилє́лма (Gwilelmá) 169, проти апі́ѡнові́ гра-матикові́ (przeciw Appianusowi Grammatykowi) 68, а́гє́ли (angeli) 72, лодвика́ (Lodwigá) 180, ко́фредѣ́ (Godfredá) 158/159; в) ѿ а́фриги (z Afryki) 79, 80, 57, татарє́ гергє́льстѣ́и (Tatarzy Kierkielscy) 143, гвирі́и (Quirynus) 82. Таке мішання к - г вказує на тенденцію до вимови чужого **g** як **h**.

г) Польський звук **h** рідко передає перекладач знаком х, віддаючи вимову польського спіранту **h**: гє́пѣманѣ́ ѡ́удатный хо-норі́є (Hetman udatny Honoriusow) 98.

69) **Придихове h:** Поява г (h) як придиху: гитлара (Itlá-gá) 167.

70) **Звук в** передається звичайно як в (v), якщо є грецького походження, а як в (b), коли латинського. Одначе в обох випадках є виїмки: а) василика моужа (Bazylika meža) (104), жона абраамова (żona Abrahamowá) 116, вавило Babilon) 190, почл науцани аракы (iał nawracać Arabu) 114, арабскы язык (Arabskim językiem) 119, выкладачк были рабина й ракаса (Wykładcze byli Rabina y Rabasa) 100; и была з ливіе (iż była z Libiey) 33, сивила (Sybilla) 34, 35, 37, савеліаны (Sabelliani) 88, бенедиктъ (Benedictus) 175, провій (Probus) 84, до саввадїи (do Sabaudyey) 179.

б) За польським оригіналом передається в знаком в: в вавилїи (w Bazyliiey) 179, до лувика вавоуса (do Ludwika Balbusá) 146, амбросіа (Ambrożego) 175, бібліотекы да починици (Biblioteki dał poczynić) 69.

71) **Звук с** залежно від латинського і грецького походження передається укр. звуками ц, к. Знак к пишеться в словах старинних (староцерковних), а в новіших к і ц: а) кеса (Cesarz) 45, 47, кесарь Cesarza 36, 46, до кесарїи (do Cesaryey) 67, оу сїиої прискилк (v świętey Pryscylle) 85, ѿ миптикїа (od Milticiusá) 190, медиккы реченый (medices rzeczony) 203, келестини (Celestynie) 195, мѣсто реченоѣ везункїи (miasto rzeczone Wezuncyumu) 157; кунций (Cyncius) 165, на дво кинциѣвъ (na dwor Cyncyusá) 159; саракини (Saraceni) 83, саракины выгна (Saraceny wygnal) 156; цѣсарѣ бы (był Cesarzem) 51, сїои цицелїи (ś. Cecyliiey) 181.

б) Дуже рідко передається с укр. знаком т (t): кресченкїи (Krescencyus) 155.

72) Латинський і грецький звук s між двома голосними в польській мові пишеться й вимовляється як z. В українському перекладі є переважно с (s) в словах церковнословянських і нових, рідше з (z): василїи (Bazylius) 94, амбросіа 105, асіа (Azya) 87, софіа (Zofia) 110, анастасїа (Anastazyusá) 134, 169, пре формеса (przez Formozá) 152, фернеїи (Fernezyus) 182, бригоѡ

(Bryzgoia) 206, французове (Francuzowie) 175; азій^н 38, французы (Francuzu) 84; писання звука з вказує на тенденцію до вимови z в місці чужого s.

73) Пригосний І наш перекладач віддає не палятально, даючи після л голосні заднього ряду або непрейотовані. Рідко вимовляє як І. У визвуку складу дає після л значок ь або паєрик ('): до латерана (do Latheranum) 156, лавр^т (Laure) 217, класкдієви 49, архелай (Archelaus) 42, тюкы плациды (ciotki) Placydy) 101, апеллацїа (Apelasya) 180, меланктон^н (Melankton) 196; аполодорій Apollodorus) 37, ірода аскалоніт^с (Heroda Askalonite) 46, крола лондобарського (Krola Longobarskiego) 143; до лугдун^н (do Lugdunu) 46; палеолога (Paleologa) 179, сестр^с іюлії александров^с (siostrę Julią Aleksandrowę 217; калигула (Kaligulá) 46, в каплиці аполлина й ^н деф^с (w kościele Apolinowym w Delfu) 33; агильмунда (Agilmunda) 143, арнольф (Arnolf) 152, арнолфа 155, алкоран (Alkoran) 122, в^к алкоран^к (w Alkoranie) 116, фольговати (fojgować) 214.

74) Грецький звук θ (th) і латинський t (рідко передає перекладач звуком ^д **д**, ^ф **ф**; цим знаком передає також деколи звук р. Дуже рідко чуже th передає звуком ^д (d): а) ^д аданасей 229, ^д адей^н (Tadeus) 48, ^с тома аппль (Thomasz Apostol) 58, ^д юдофата (Jotofata) 64, ^ч црккы кадоліска^д 233, ^{до} теор^с (Teodore) 80, ^{до} цор^с деу^ррик^с (corkę Teodorykę) 181, доброго деолога 231, до видніи (do Bityniey) 98, до ^с ефіопіи (do Etyopiey) 57, ^д ь савла^д (Deus Sabaoth) 73, ^н валентій дитле^б (Valenti Dythleb) 191, до ^н пард^н (do Partyey) 45: б) ^я в^с ефистоліи пръвои^н 244, ефертина^д (Eperdynax)) 76, ^я пр^с гори алпе (przez gory Alpes) 53; в) ^р рккы данай (rzeki Tánais) 142.

75) Польське s (ś) передає наш перекладач подекуди через ш, а часом навпаки замінює ^ж **ж** на s. а) ^н шлхотный (slachetny) 89, ^н жены шлхетной (żony slachetney) 136, ^н розшлпа (roszlapa) 71, ^д на волю шлхты (nad wolę slachty) 63; б) ^д на ^р ркко^д шале^д (nad rzeką Sálą) 198, ^д алшак^к (Alsacią) 203, ^м іовисо (Jowisem) 84. Може в цьому випадку перекладач шепеляв.

76) Нахил до **короткої** вимови приголосних проявляється в тім, що коли в чужому слові є побіч себе два ті самі приголосні, перекладач передає їх звичайно одним приголосним:

сивилл̄ ^н елеспонтика (Sybilla Hellespontyká) 35, савеліані (Sabelliani) 88, проти савеліан̄о (przeciw Sabellianom) 94, сивилю (Sybille) 36, севкелл̄ (Seqnellá) 61, ахілла (!) домикилл̄ (Achilles Domicella) 69, цорк̄с вителіевоу (corke Witelliusowe) 62, коліато ^в (kolleiatow) 192, к̄ бр̄с̄яели (w Bruxelli) 203, велісаріа (Bellisáryusá) 205, апеллаціѣ (Apellaciá) 191, едеса (Edessá) 48, з брипані ^и (z Brytaniey) 78, блаженог̄о ѿлоуша 238, тессарадекадес̄ь (Tessaradecades) 190, аргаскою сектою (Sektá Argyușowa) 92/93, босіоуса (Bossiusá) 217.

77) **Подвоєння приголосних.** Зновже часто, де в польськiм тексті є один приголосний, там в українськiй є два. Рідко натомість є згідно з польським оригіналом: рокеліеки ^н аппслійском̄с (Regeriusowi Apuliyskemu) 165, з сенны (z Seny) 159, 181, мирро (Mirre) 41, апеллацію (Appelaciá) 191, кшиткы̄ аппараты (wŃytki áparaty) 208, иллирикоу (Illiryku) 143, 143.

78) **Поява й випад приголосних.** а) У групі приголосних слова Адриян̄ появляється приголосний н, а звук р у слові: ѿ гиберта (od Gilbertá) 155. Поява н у першому слові є впливом змішання зі словом Андрий̄; одначе не все в цьому слові й подібних є звук н: а) андріан̄ь (Adryan) 203, 199, 173, 72, андріана (Adryana) 169, 19, по андріан̄о ^д 73, також: адриана (Adryána) 190, оӯ адринопол̄ь (w Adrynopola) 143.

б) Зновже випад у слові Костянтин̄ і похідних від нього є під впливом людового слова Кость: констанцій ^н (Konstancjus) 92, єписк̄ констанцій (Biskup Konstancyey) 205, констанціна (Konstancjusá) 86, по вывр̄жено констанцӣн̄к̄ (po wyrzuconym Konstancyńie) 136, оӯць констансь (ociес Konstans) 131, до взят̄ь констанцинопол̄ь 138, 180, к̄ констанцинопол̄к̄ 237, въ констанциноград̄к̄ 237; в) з домоӯ флоренског̄о (z domu florentskiego) 203, проти тарескы̄ (przeciw Tarentskim) 55, кофреда нормаского (Gotfredá Nortmańskiego) 158/59, сиѣх̄ь (Syxtus álbo Xystus) 180, калиѣ̄ г̄ (Kalixty trzeci) 180, калиста папѣжа (Kalixtá Papieža) 181, 75 (Kalixtego), мабуть ^н букву ѣ читав як kst подібно як $\text{д} = \text{ft}$; лейда̄ ӣ книпердоли (Kniperdoling) 214, книпердолин̄ь 211, зложӣль книпердолина з радец̄ьтва (złożył Kniperdolinga z radziestwa) 211, барнадана (Barnadana) 217, фс̄дамент̄ь 242; г) оӯ ѿрмац̄ки (w Wormacyey) 203.

— тут перекладач мабуть боявся вульгаризації звучні подібно до слова: вочі, вуста.

79) **Переставка приголосних:** кды артеій послалъ (gdy Attreus do niey posłał 34, на фырмаркоу (na frymarku) 106, до ўцифіала (do officialá) 208, ўцифіала 208, — побіч: ўфіціалъ (Official); з намовы пафноіа (z namowy Pafuncyusá) 131.

80) **Диссиміляція у віддалі:** маштарклк (mařtalerze) 176, фердѣнарда (Ferdynandá) 22, з кородо^м (z Worodorem) 167, ро-келіѣки (Rogeriusowi) 165.

81) **Подробиці з фонетики.** Вставка та пропущення являється теж в обсягу голосних. Це явище звичайно зване з певними словами, які український перекладач передав на свій лад: ѣппа салкоуноурского (Biskupa Salcurskiego) 181, ѣвгарь крѣ (Abagarus krol) 48, ѣвгарь влѣчи (Abagarusá vzdrowił) 44, внифантіѣ (Bonifácus) 175, звингиліѣ (Zwinglius) 204, свѣтоніѣ (Swetonius) 50. Перекладач приписує цьому слову значіння святости, по етимології людовіѣ, ѣгніѣ (Ihignus) 73.

β) **Імена власні:** 82) В чужих іменах власних польський оригінал заховує закінчення латинські і грецькі. Натомість наш перекладач дає українські закінчення в називнику і в залежних відмінках. Подаю переклад чужих імен по закінченнях:

а) -us — укр. -о та -ій: lofredus — іѡфре^д 154, Montanus — мон^нта^н 75, Solinus — соло^н 36, Fabianus — фавіан^н 78, Anagninus — ѣнагнін^н 175, Rufinus — рѡфи^н 68, Aulus — ѡуль^н 75, Radolus — рад^ло 158/59, Adryanus — ѣндріан^н 174, Máslaus — маслав^н 161, Benediktus — бенедикт^н 175; Inarus — ѣнарій^н 94, Próbus Cesarz — провіѣ^р цеса^р 84, Heliogabalus — ѣліѡгавали^н 77, Apollodorus — ѣполлдорій^н 37.

б) -ius — іѣ, -іа: Tyberius — тиверіѣ^н 46, 47, Kaius — касіѣ^н 49, Leoncyus — леѡнціѣ^н 132, Berengáryus — беренгаріѣ^н 158, Zwinglius — звингиліѣ^н 204, Ennius — ѣнніѣ^н 34, Konstaŋcyus — констанціѣ^н 92, Bonifácus) внифантіѣ^н 175, Azyniusá — ѣзиніа^н 47, Cesarza Arkadyusá — цесарь аркадіа^н 97, Anastazyusá — ѣнастазіа^н 169, Waleriusá — валеріа^н 46.

в) eus — -ей, іѣ (кѣ): Erytreus — ѣритре^н 37, касилей^н 238, ѣданасей^н 229, ѡданасей^н 238, Nereus — ниріѣ^н 69, Ptolomeus — птолом^нк^н 74, o tym Klodoweusie — ѡ то^н клодовеѣ^н 106.

г) -aus — -ай: Nikolaus — николай 217.
г) -as (-a) — -ой, -а: Kozdras — коздрой 86, Thomas —
дома 45, 58, Báršabas — касавка 43, Apostata — апостата 93, v Eza-
iášá — ^ро́й ісаіа 35, według Jeremiášá Proroká — ведлоу ёремк^р
пррка 45 (nom. Еремій).

д) -es — -ій, -а, -е: Nykomedes — никоидій 69, Achilles —
ахила 69, Bardanes — бардане 134, Machtyldys — махтида 159.

е) -o, -k, -l — -о: Michał Paflago — михайло пафлаго 139,
140, Marek — марко 43, Filipik — филипко 134.

є) -os — -о: z wyspu Patmos — ^ві папм^сс высп^с 71.

ж) -e, η — -е: Demofile — демофиле 25.

з) -a — -а: Domicella демикила 69, Komana Sybillá — ко-
мана сивила 34.

и) -ium — -іє, -іа, -а: gdzie nieraz Koncilium zbłądziło
где нера коциліє збл^здило 194/95, do Awinium — до авиній 177,
z Lowanium з локаній 190, w Arcyум — в^н арції 174, Lowañ-
skiego Kollegium — ловаскої колк^нї 197; невідмінне: do Wite-
brium — до витебріоум^нь 178; тут треба допустити, що побіч за-
кінчення -іє, -іоум^нь було -іа як нинішнє гімназія, семинарія;
w mieście Gergicium — в м^нєстк^н гергоум^нк 35, kapitolium osadzili
— капітол^с осаддили 179.

й) -um — о: v Lateranum pochowan — о́й латеран^с похован^с
165, Syem álbo Synod v Lateranum — собор^ь в латеран^к 160,
osiedli gorę Garganum — ос^сели гороу гарганоу 143, Sceptrum —
скипетр^ь 90, 139, 140.

к) -is — о, -ис: s książęciem Toxys — с княжате^м то́жо^м 153,
iż przechodziła Semiramis — и^ж переходила семирами 51 (невідмінне).

л) -im — -им (невідмінне): od Neapolim niedaleko — ^ві не-
аполи недалеко 68, założyli miasto Istrynopolim — заложили м^нєсто
істріннополе 143.

IV.

ТЕХНІКА ПЕРЕКЛАДУ.

Хоча автор рукопису «Шлейдана» старався перекладати з польського оригіналу дуже докладно, то пробілися сліди духа української мови, які й зазначили оригінальність перекладача.

83) Характеристична ознака української мови XVI-XVIII ст., польське слівництво, виступає і в мові нашого рукопису. Це слова

або взяті живцем з польської мови й переписані кирилицею, або достроєні до українських звукових законів; н. пр.: а) *Krasomowca* — красомовца 75, *ś. Małżeństwa* — сѣго маженства 198, *roźnemi literami* — розны літерами 100, *na chędogim posłaniu* — на хендого простыралк 118; б) *dzyad iego Chábry* — дѣд ѣго хабрыи 161, *dziáda Bolesława Chábre* — дѣда болеслава хаброго 164, *miesiąca Pázdzyernika* — мѣца паздѣрника 57, *s popędliwości* — с попѣдливости 194, *z bękartu wybran* — з бѣкарта выбра 77, *w grobie mosiądzowym* — в гробѣ мосязево 178, *w księstwie Witemberskim* — в ѣлствѣ витеберско 182, *w Gnieźnie* — в гнѣзньк 161, *wśędzyc* — всѣдѣи 56, *mnimaiać* — мнимаючи 115.

84) Одначе не завсѣди подобалися перекладачеві польські слова. Тому він заступає їх українськими зовсім іншої словотвірної основи, але такими, що вірно віддають зміст оригіналу: Слова *termini technici* римського й грецького світогляду перекладає відповідними староукраїнськими згл. церковними, або зовсім уже народніми: *wielki tryumf wczyniwszy* — великы празникы ѡччинивши 84, *Sceptrum Cæsarskie* — скипешоръ цѣсарскы 90, 139, 140 *odeymie łaskę krolewską* — ѡймѣть скипешоръ цѣрський 42, *potym męczeńką koroną* вщѣдл — пото мѣчнискы кѣнцѣ зышо 78, *przesładowanie kapłańskie* — прѣслѣванѣ поноскоѣ 74, *Grzegorzâ Opátâ* — григоріа ѣгоумена 111, *kielichy ornaty* — коувкнѣ ризы 169, *Pismo święte* зowie ie *Magi* — писмо стоѣ зове и блухы 41, *potym go znaleźli z doktory* гадаяч — пото ѣго знашли з оучителѣ гадаячи 42, *potym go pytał Exorcistâ* — пото ѣго закиннашель пыша 208, *przy Exorcyscie* — при закинначоу 208, *s kościoła pogańskiego* — ѡ капища поганького 112, *skoro mżę odeczcieś* — скоро сѣдзбоу ѡправи 150; *przełożon na Senactwo* — прѣложѣ на сенарѣство 68; *miasto Konstantynopole* — мѣсто константиногра 140, *Cesarz Konstantynopolski* — цѣригороскы

цеса^р 106, aż do Synodu — а до совора 177, Sekta Waldeńska —
 ёрьсѣ валдаскаѣ 169, *odszczepieńca* wielkie — ёрьсѣника великаго 105,
 był *odszczepieńcem* wiary Krystusowej — бы ѿщепенникъ хрѣстоваѣ
 вѣры 134, był z nimi na *gody* — шо с ними на вѣгала 42, śmiecią
 wieczną z *czarty* zmarł — смъртіѣ вѣчноѣ з вѣсѣм ѿѣмръ 88, przez
Bath — бѣ свѣмань 120, *czapkę* Kardynalską — кловоукъ кардинальскый
 221, O *zwolennikach* Pana Krystusowych — ѿ ѿѣченице^х іѣ хѣм^х 43
 (наголовок), tam gi *grom* zabił — та ёго пероу забы 84, *stroża*
kładnego — сторожа шенниного 139, *napuśczał* w *zdroie* miodu y *vsy-*
cił ie — напоуца^л к сподунѣ мѣдѣ ѿѣголоди н 116; ten wšytek świat
 náuką ošwieci — то вѣ свѣ ѿѣченіемъ ѿсвѣтѣи 34, Piotra *podrzuco-*
nego — Петра покрѣженого 160, przy wieczerzy *wpatrzył* — при вѣчери
 ѿѣсмотрѣлъ 170, rzucili się *hurmem* — вѣрглисѣ рѣмо 218, vbogi w
skarby — ѿѣбогы в пѣназе^х 181, w *bociech* — в ѿвѣстю 118, w *czyg-*
wonym odzyeniu — з чѣрковоѣ шдежи 37, krwi nie można *zasta-*
nović — крѣви не можено ѿѣстановити 139, po *wieździe* iego — по
 вынзѣдѣ ёго 171, *porzucili Rusacy* gonić — почали го рѣвенаци гонити
 171, *złorzeczyć* — проклинати 193, *kmotrowskie dzieci* — кмѣмчынѣ дѣтѣи
 113, ku ostatniemu *celu* — кѣ ѿстапнемѣ спенеки¹⁾ 214, s tey
 przyczyny byli s sobą *dobrze* — с той причины были з собою га-
 раздѣ 210, bo iuż *wątpił* w zyemi — бо ю шѣваѣлъ к' земли 98, iuż
 w nim wšytcy *wątpili* — ю в не вшипицы не надѣлѣлисѣ 134, Tu *opuszcze*
ine Cesarze — Тоу ѿхаваю²⁾ ѣныи цесарѣ 137, na *południą* stronę
 — на пѣдешнюю сторону 118.

85) Імена власні та прізвища Шл. не завсѣди перекладає зовсім дослівно, часто помагає собі людовою етимольогією: на wysep *Korson* — на высоп корѣоунь 130, Michał *Kuropląt* — михайло коурополо^х 137, *stryczny brát* Konstancjusow — стрієчний бра костѣн-

¹⁾ I. Верхратський; Про говір галицьких Лемків: спень Бер. Stamm. Baumstrunk (468).

²⁾ ibidem, Охабляти Вв. оставляти, лишати (445).

шино^в 93, na miejsce Waleriusá *Grakkusá* — на мѣсце валеріа кра-
кдга 46, *Vprzedził go Kaius* — о́передн^л ёго кайі 49, *Romulusowe*
widzenie — ромелѣво виденіѣ 99, między rzekami *Wyárem* a Sanem
— межи рѣкками кагро^м 1) й сано^м 167, *Czerniechowską włość* — чер-
ниговьскою власть 166, *Belázyus wtory* / *Kaietan* rodem — властї
ѣ клѣпань родо^м 165, *Wychowaniec Pańskála* y Eugenia — выхованець
пауаліа й ѣвгеніа 144, ktoremu dał *Swinigrod* — которомс даль сви-
нѣгоро^д 170, *Senat Tyguryński* — сенатъ тригоуѣриньскій 199, do *Tygury*
— до тугурь 199, *Saraceny z Sycylii* wygnał — саракини з килікїи
выгна^л 156, *radę Wulpiana Rayce* — радѣ кѣлѣана ралцѣ 78, *mali Pa-*
Papież Reliquie domowe — ѣсли маѣ папѣ домокоѣ гѣсподаствѣ 146;
gdy vsłyśał żonę swego synowca *Palliano* z miary swey występić —
кды о́слыша жонѣ своѣго сїновца дѣка з своѣи мѣры выѣстѣпїти 220.

86) В перекладі наш автор часто шукає не тільки від-
мінного словотвору, але слів, що більше зближені до духа на-
родньої мови, або естетичних таких, що достроюються до ро-
зуміння народньої мови: *tę rękę zaśię tu Panna Márya wrocіła*
— потѣ рѣкс ѡпѣ ѣмс бѣа мѣрїа ѡцѣлана 103, *zgody z nimi Źukaiaç*
— згоди с ними жадаючі 160, *poruczył wilkom owce* — порѣчи влѣко^м
ѡгнашка 98, *a to było naokrutnieyše* — а то было нагоршеѣ 108, *padł*
na nos — па на землю 108; *sklenicę s pięknego śkła* — склянницю с чи-
стого скла 47, *dla Źkaradości* imienia — для шпашности іменї 144,
ku vmywaniu zadney twarzy — кѣ ѡмываню шпашной тѣары 127/28,
omdlála y vmarła na tym mieyscu — ѡмѣкла й заоула на то мѣсцю^м
146, *na krzyżu rosciagnon* — на крѣцѣ распа^л 43, *maią tam Źoptki*
swoie — маю та кѣчки свої 120.

87) Коли М. Бельський цитує у своїй Хроніці латинські
фрази і звичайно біля них додає польський переклад, то наш
перекладач дає лиш переклад польського тексту, або відповідні
церковні цитати:

1) І. Верхратський, Про говор долівський: Вігор, назва ріки (97).

Sanctus sanctus sanctus Dominus Deus Sabaoth,
vstawił śpiewać we mśy Gloria in excelsis Deo etc.,

Klaśtor założył w Rzymie in monte Cellio,

ten (vstawił) takie pozdrowienie Salutem et Apostolicam benedictionem na liściech Papieskich.

88) Дуже рідко старається перекладач переписати чужу фразу кирилицькою азбукою: Kirye eleyzon — кѣ ѿлеса 111.

89) Пояснення якоїсь фрази, або походження особи, названої латинською мовою, український перекладач звичайно опускає:

Ecce bestia conculcaberis et caet. / to iest oto czarcie —

Pius wtory rodem z Senny / Eneas Sylvius przed tym rzeczony —

Deus dedit to iest Бог даł był Papieżem —

togo pirwey zwano Os porci / to iest świni pysk —

ktore zwiemy Palus Meotis álbo Bicen —

Ten Florus był Gallix álbo Francuz —

Tedy swoim obyczaiem swoje wota albo głōsy dawaia (oni zowā sufragia) —

Ecce veniet diues et nascetur ex paupercula etc. to iest: Oto przydzye ná świat bogaty Pan —

Virgine matre natus et caet. to iest: Przydzye na świat wielki Prorok z wysokich krain przez objok —

90) Часом знов перекладач опускає якусь частину речення, яка видається йому не конечно потрібна, щоб зрозуміти текст:

Pochowan na cmentarzu s. Kalixtego in via salaria —

Український переклад хроніки Мартина Бельського

сѣть сѣть сѣть гѣ сава^а 73,

оустави спѣваши кѣ мши слава кѣ вышны боу 73,

манасти зложили кѣ римѣ оу горимъ келіа 131,

то оуставила поздорована ѿ аплъкаго бавеньска на листѣ папѣскы 64.

што чорте коудешь попоптанъ 33,

пѣоусъ ѣ родо з сеникѣ 180,

богданъ бы папѣже 113,

того прѣве звано свинѣй ныскъ 144.

котороѣ зовемо вицень 143,

шо фло бы францоу 63,

педѣи тѣм ѿвѣчае котѣ ѿбо голосы дакаю 217,

што прѣиде на свѣтѣ богатыи па 34,

прѣиде на свѣтѣ великий прркъ з высокы краи прѣ ѿблакъ 34.

woiuiąc po *wszystkich* Włoskich i Francuskich ziemiach —

nieco o nim napiszę *krotko* 50,

Grzegorz siodmy (Papież / mnich) *przed tym Hildebrandus wezwany Etruskus* z miasta Seny rodem —

Syxtus *álbo* Xystus czwarty rodem Ligur / *Francišek przedtym rzeczony / Minister zakonu mniey-šego* —

Mikołay piąty *Genuensis / Thomas przedtym rzeczony* Syn barwirski —

Adryanus Bosty z miasta Traiektum Papież rodem z Niemiec / *o którym też Źyrzey przy Szleydanie stoi* —

Tego czasu Konstantynopole wzięli Turcy / *iáko Źyrzey przy Tureckich krolach stoi* —

šukaiąc lepšey żywności zye-
mie / *drudzy piszą, żeby ie Tatarowie wycisnęli / nad morze.* —

91) Рідше трапляється, що перекладач додає від себе якесь слово або речення (звичайно побічне чи вставне):

vbody iuž skory u psy sobie warzyli

kazał mu dać sianá —

Przyiechał krol do Polski —

było tego błędu czterdzieści lat —

áby żadney pamiątki po nim nie było —

92) Ще рідше трапляється, що наш автор замість перекладати довше речення дає лиш його зміст:

A gdy się iuž gotował Alarykus Krol Gotski kwoli Honory-

воюючи в^х włosкы и французскы^х
земля^х 144,

проха^м ѡ^н иу напишѣ 50,

Григорій семый папк^ж мин^х з мѣ-
ста сenny родо^м 159,

сиѣхъ д^р родо^м лигоу 180,

николай б^с сиѣхъ варекрскый 179,

Индриѣ^н б^с з мѣста траекта па-
пѣжъ родо^м з немци 182,

Того часу константинополе взяли
ли турци 179,

гладаючи лѣпшей живности
земли пришли на море 143.

оубови^ж ю скоры ѡкракы псы
сокѣ варили 65,

каза^л ёмоу дати казанкоу сѣна 94,

вывши волеславъ оу^ж кданскѣ и прі-
ѣхалъ до польскѣ 169,

было того владѣ^т м^л лѣ^т вѣ року^з
177,

люде пакъ абѣ^д жанои памѣткы
по иу не было 220.

usowi do Galliey / obległ go z woyskiem Stylliko / Hetman Honoryusow / na dzyeń Wielkano-
nocy się potykali —

мань гоноріе, в' дїнь великодній сж попилили 98,

Ruskie książęta wśystkie bacząc iż Bosleław w then czas miał s sobą co czynić / powstały przeciw iemu —

поѣстали ѡпашть княжати рѣ-
кыи проши болеславоки 170.

В останньому реченні перекладач пропускає те, що могло вразити його національні почування.

93) Вкінці слід підкреслити ще деякі зміни у фразеології. Вони становлять теж складові різниці двох мов: *chodzą przez botow* — *ходѣт вого* 120, *albowiem miał pedogrę w ktorey nie mógł chodzić* — *бо йма подогрѣ про которѣю не могли ходити* 133, *rok był na stolcu* — *рокъ бы папоѣ* 150/151, *słońce się nad przyrodzenie pod pełnią zámciło* — *сѣнце сж на прирожѣнѣ кшико зашмило* 43, *Padł na nos prośąc odpuśczenia* — *па на земаю проси ѡпшѣнѣ* 108, *ktorą łaskę oni zową posoch* — *посохо* *пото* звали 24, *porządził zaś kościół y Rzeczpospolitą wpaść naprawiać, z nieprzyjacieli się poiednał* — *цѣрквы понаправлѣ... з неприятели сж пойд наль* 177.

V.

Закінчення.

Дати подані в рукописі, вказують, що походить він найскорше із кінця XVI ст. Як місце походження твору чи радше автора треба прийняти за проф. М. Возняком землі на південь і півд.-захід від Перемишля. Підтверджує це той факт, що в виборі хронікарських уступів автор присвячує спеціальну увагу перемиській землі. Ще більше промовляє за цим мова рукопису. Видно це з ознак: 1) здовжені *o, e* в замкнених складах - *o, -ю* (5), 2) група *ir, yr* — *ry-, ly-* (7), 3) голосний *i* (10), 4) паляталізація приголосних (18), 5) група *di* (19), 6) група *zv* (20), 7) заміна *č - c* (21), 8) розсунення *h* (32), 9) орудник жін. роду одн. — *помочу* (34 г), 10) місцевик одн. чолов. роду (36 г), 11) закінчення *-a* в ніякому роді (38), 12) 2. і 3. ос. sing. indic. praes. — *aš, -at* (52), 13) слівництво (84). Саме ці ознаки знаходяться ще нині в говорі галицьких Лемків та говорах бойківських на південь від Перемишля.

VI.

Тексти й фотографії.

Рукопис Бібліотеки Музею Чарторийських у Кракові,
ч. 1273.

(31) Євѣлѣ речена е ты слово греческы, пророкынѣ бо то не
ст е класноѣ йма некѣспіѣ, єдно ѿ таємности бжїї речено та. Євѣлѣ
ѣбо шѣѣвѣнѣ вшико то єдно. выкладасѣ рада ѣбо волѣ бжїа, ѣ то
и к помоу справовало и мали хю сръдечною кѣ бѣу. ѣ чистотѣ
миловали, хотѣ и поганкѣ были. спарый людѣ звали и мѣлѣре євѣлѣ.
по греческѣ то єсть некѣспы которы срце бѣ прїади. ѣ было такы
некѣспѣ перкѣи много оу поганѣ. которыи давали ѿповѣди. и ккото-
рїи бѣсескоѣ справоѣ. ѣко было оу дѣлѣоу. некѣспѣ на вѣрхѣ ѣмы
сѣдѣла людѣ ѿповѣдаѣчи. Некоторїи шѣ за часоу пророковѣ и моу-
жїи спы. были наоучены познаши бѣ правдивого. ѿколѣ и гѣ бѣ
давали дѣа пррческого. и писма спыи по собѣ воспавовали ѿ прїитю
хѣоу. ѿ дѣцѣ мрїи. ѿ сѣдны дѣю. и ѿ ны, дрѣсїи сѣ та домы-
шлѣшѣ и то мали ѿни с' пррковѣ жидоскы чинаѣчи. ѣ хотѣи бѣ
и та бѣли. єднакѣ бѣ то было ѣ дѣа стѣ ѣ не с чорша. дрѣсїи
сѣ такѣ мовѣ. и бы то бѣло по бжїи рѣдѣспѣ ѿ хрїіанѣ напи-
сано. ѣ и причитанѣ, ѣле то не може вѣтїи. ѣбоѣмѣ марко варто,
великого оучѣна чѣкѣ погаскый который бѣль на свѣтѣ добрѣ прѣвѣ
нѣ іс хс (32) пришо то и выличѣ дѣсѣ оу лактакїа, ѣ пише та и
римѣанѣ послади до грецїи, до живскїхъ греческы и латинскыхъ
мѣспѣ, мѣжѣ заныи и оученыи. гавинїа. калерїа. и ѣкпалїа, и жѣкї
гдѣ колѣе найдѣу сивилины книги вшикы прѣписали, ѣ до римѣ при-
несли. та же оучинили. пошо цѣса оустави ѣбѣ до ты кни никто
не ходи токо тїи мѣжѣ которы на то вѣло выерано є. ѣ поховано

и вѣло до единого мѣсяца сего за еди скарѣь, до злои аламаріи.
 повелѣ бы попо кесарь ѡтказъ попалиши вшики книгѣ вѣко ѡкро
 сивилины. Бергилій великий поѣта цесарскій, оупроси бы ледвѣ по совѣ
 оу кесаря, нжъ до ты книгъ сивилины могаъ ходити. таже знашо
 в сивилѣ кэмѣ шопы спихи. и мой слова ѡстапенѣ правдивы соу,
 боудоу вѣчны, написа въ ѣвогы (sic!) скон. еди и в томъ не ро
 розвѣ на што по вѣло прочетво. приписа по полѣновѣ с похлѣ
 спва. кды сѣ ѣмоу сѣнь солнчъ оуроди. што не моло вѣти бо было
 никѣмно и скоро оумрѣло. але тоѣ прочетво спѣгло сѣ на хво
 прійшѣ. писали тѣ ѡ ни и иніи люде оученіи пре бжїи рождѣствомъ
 еше іако еинїи поѣта. гераклїи калерїи мажи проши капилнѣ и ины
 много. тоу може ѡбачити и ты рѣчїи погани не могаъ вымыслити
 ани жи. еди по вѣлаъ кола бжїа. гды ѡни не знали ани розоумѣли
 што сѣ имало дѣлаши. а коли римляне спалисѣ хрїїанѣ, тѣды ѡба
 чили вшикоу радѣ оу скон книга полнити. то и жежи лю іавнѣ
 поуспили, по хво рождѣствѣ тѣ и жаныи не могаъ вымыслаши,
 кды прѣты ѡ ни памѣ вѣкала.

(96) Коли колѣкѣ есть выправа коѣина тоурецка проши хрїїа
 номъ вѣзвѣаши гетманъ пренѣйшеѣ рицѣствѣ свое до себе. оучини до
 ни рѣчѣ вѣ шопы слова. Завждѣ в то има и маю оу себе мой милыи
 рицере. и шопы паньства которы мой прѣдковѣ с вами восполокъ
 рицереьскы ѡбычаѣ доставаали. абы и сполоу с вами дрѣжалаъ ѡ котор
 рыи не меншей сѣ мнѣ слоушно стараши. еди іако и ва вами свѣчоу
 и еспѣ не инакши повагы были оу мене. еди іако и ѣ оу ва. котор
 рыи в не толко са совѣ жиль або жикоу на свѣтѣ, але и ва вшит
 кымъ іако и ваши потоко. дла которы ѣ всѣкыи невчѣноспи по
 ймова завждѣ. та и за вожїѣѣ помощїю. гдѣ конь мой копыто по

попѣ. всѣды наше было и ѣсть. а што бы ималъ много быличати
крайнѣ которы шѣла наша здобывала, часѣ к томуу не ставѣть.
котороѣ кроаетво прошѣ ва [97] ва сѣ коли ѡперло. которыи лю коли
не бы збоѣкали ѡ ва. аѣо которыи сѣ вашии моцѣи не божи прѣвѣи
нѣжали ѣи познали. Прото шѣе ва пытаю. што за нокла и непривыклаа
волянѣ межи вами. и ѣсте па вижоу спрвоженѣи и ѣсте ѡ па лѣники
а ничемыи хртіанѣ слышалаи збирающи сѣ проти ва. ци хочете маломѣ
людѣ хртіаскомоу бѣ койны мѣсцѣ постѣпипѣи, котороѣ наши пре-
кове свойми пиными працами на воспавали. оучинили бѣсте великѣю
радость и хлюбоу непришло скон. а штожь мнимаѣте и были бѣ-
сте безпени въ асѣи. котры бы ва коро прѣлаѣ оутикси ѡполѣ лю
такъ всемоу свѣстоу ѡстѣженыи а неакистныи. кды людѣ на свѣстѣ
соу па шлѣнѣи, и можа, іако бы мѣи чѣжѣи пасѣка дрѣжимо, квал-
товнѣ с криедею люскою, а не скоѣ власноѣ. кды на прркѣ ѡ бѣ по-
видѣла. гдѣ колѣкѣ нога шѣоѣго конѣ попопчѣтъ, то шѣоѣ боудѣ
бо людѣ на свѣтѣ не принесли ничѣ власного. вшиткѣи рѣчи соу людѣи
моцны. бѣ вшикы рѣчѣи па ѣсть. зѣ ѣго шѣдѣи колю вшико дрѣжимо
по кы ѣсмо коли шѣо досталаи іако людѣ моцнѣи. Прото ва оупо-
мѣнаѣ славнои рицере. а мой милѣи шѣоаришѣ не бойтѣсѣ непришло.
Звѣща такогѣ, которогѣ ѣсте нигды моцне не познали. аѣвѣи ѣмѣ к то
вошеѣ срце не росло. аѣе с порадею сплаточною и не плохою. звероу на
сѣ верте прѣспѣнѣ проти лѣники а ѡпныи хртіанѣ. ни на то не смо-
тражчи. ѡ велико зобранию и а збоуишѣокаю слышитѣ. не ѡчайтѣсѣ
въ выграню битѣвѣи. а ви знаѣте ѡкычай того людѣи и ѣ гниусныи,
мѣдлыи, божаивыи, ѡспалы, порожнюющиѣи, не звычайныи, роскошемѣ
вчѣстностии привыкмыи. бѣ подѣшока не оумѣю спати. бѣ камрацѣи
веселы не бѣдѣ. тако безѣ шѣоикоу моцного. бѣ пѣанѣства [98] радити

не оумѣю. слоуы шоко коую а не оумѣю. жаноу справы коуноу не
 ймають ани ремесла оумѣю. конѣ толко до цюкы ховають, хопѣ ли
 мѣши добрый конѣ кж рицеской поспрѣкѣ. мѣситѣ го ѿ на набытн.
 непрѣпливы голодови. зѣмна, горѣчѣ й працы примово. еше по себе
 плауають, з невѣстами вѣдѣ, высоко сѣдають й лѣгаю, горѣчо
 идѣ, а зимно коують, а въ ва наймилише рицеско. такового на-
 логоу нѣмашь, живота й ранѣ совет не кажитѣ, мало спитѣ бо въ
 подѣшокѣ, рокноу рѣчу сѣ выховаеши, невѣчасности выспрѣкаеши.
 земла ва сто лавица й ложе, ничѣ такѣ оу ва шведого, проуного
 шѣко шѣобы сѣ ва за легко й лацно не здало, та и с того звѣчаю
 цюшликого не толко бысе сѣ ймали когѣ боуши, а й не помышля-
 ши, нехайже та прѣйдоу к на мовни хрѣтѣне высварѣ на на црпво
 грескоу, давно сѣ на го брали. але и неспоро. побно памѣтають вар-
 неньскѣю битвоу або касилѣйскоу, але ѿни хопѣ й спрѣмѣ битвоу,
 шѣша сѣ свойми повѣстами. ѿмовляю скоу заѣо справоу мовачи.
 неровно на бѣло, то на зраль пренаѣли поурѣци. прѣ незгодоу королевы
 поурѣци вѣзли црпво. пришли на на вѣзвѣсти а не мовѣ, што прав-
 дѣ пристои и бѣ с ты людо есть, прошо до мо ймаю. вѣрше
 ми мой наймилишій рицере. Змѣнѣ оумысль смѣшнѣи валичници. доси
 оу ни выграиѣ кды побоудѣ на себе непрѣшѣлѣ. бо й дома з собою
 мають што чинипѣи. оу ни кожды хочѣть пано быти. а слѣхати
 жадный рѣдко въ спокое было кнѣжашко. едно з собою вѣлѣ вѣзе.
 помози ты миѣ дне а га шѣкѣ заурѣ, ѿ власное сѣ бѣше стараю
 нѣкли ѿ посполитоу рѣчь. хѣлпиви соу. сварливи, въ правѣ оупорни,
 длѣгый ѿволоку ймаю на рѣчники свой добра прѣ (99) кладаю. рице-
 ский чѣкѣ низѣ. ремесни низѣ не ведлоу годносѣи. едно ведлоу ма-
 епности оу ни зацностѣ. а што горшоуо. посаженѣство жаноу. на

копоро вшика справа рицѣрская залежи. с того икарность. за шы
 мордѣство, забѣжитъ, квалшѣ. злодѣства и много рѣчій замы маю.
 оустыи токо собѣ чина хвалъ а не роукою. але сѣ и не бойше хотѣ
 бы и ша было. смѣишемъ з ихъ справы. Быдчи то и чога и не
 достае. по вѣ дома маѣше поготовѣ. напо само мѣще моцное ва
 кѣды ѡборони, боуде и попо жѣ своѣго замысла. не зыиде вамъ
 ни начо, соу конѣ живно, лю моуиый, зѣроѣ и вшино достапо:

(182) претѣи книги кроникѣ свѣша івана шлейдана ѡ поста
 новѣкнѣю цркви хртіанской и рѣчипосполито роздѣкнѣя прѣвоѣ:

Лѣвъ папѣжъ і римскый. З'домѣ княжашъ медыцинскы з фло
 реціи. розослалъ листы по вшику црква хртіанскы на ѡпоушкнѣя
 грѣхо вшикы. ѡбѣцуючи кождомѣ вѣчное звакѣкнѣя пропо копо
 рыи сѣ к ни оустекоушь з ѡфѣрою пѣкнѣною. посла пѣк к той рѣчи
 поборѣк з скринѣмн. до кождой землѣ з особна, звацѣа до нѣмецъ.
 а листы люде оуказовали, на которы было выписано. бы кто най
 болшій грѣ ма боуде ѣмоу пропо ѡпѣщено, и прочѣя. были на тошъ
 ча оу вшѣмберѣ мѣстѣ марцинь люте докто к' писмѣ стомѣ, каз
 нодѣлѣ закона авгоустиновѣ, которыи іакъ оукидѣлѣ лю посполитый
 и сѣ к' шыма ѡпѣсто ѡверноуль, а до скринѣк много пѣкнѣзій на
 клали. ѡпѣстившии слово божіе (183) оупоминѣа и на казанію. абы
 собѣк лѣише починали, а на тошкѣ крамы не накладали, могуучи то на
 што потребиѣишого ѡверноули (sic) было то л' афѣзі. абы томоу рѣ
 з' болши пожитко оучинили, писаль до архіеппа могуушиского. тако
 шій казнодѣи рисшій звездѣ, словкѣ и листы пошвержаю посла пѣк
 и шемѣ, то е заложѣкнѣя рѣчи на доводѣ. посполѣ з листы которы
 было число ѣѣ на то ѣмоу архіеппѣ ни не ѡписа. попо скоро іва
 мни текели е франфортѣ. иныи шемы лютрокы пропикны розславилѣ

а кды и мало прійти кѣ гаданю оу вишебкѣ, іако совѣ ркли, не былъ
 никто ѿ текеіа кѣ ѿпоелди. Тимъ лютровыи вишици з распѣми
 чипали. которыи посто люте ширѣи з доволо росписа, а посла най-
 прѣвѣи еронимови еппоу брадебоурскомѣ оу которого еппий бы посла
 пѣк ѿдѣновіи стоупникѣи. просачи дѣи то папѣжеви послали и са пѣк
 люте писалъ до лѣа папѣжа, іако тій послове его зводѣтъ люди
 свои ка занѣ, проши правдѣ и словоу божіевоу чинѣчи, ласкѣи
 ѿказѣи на шлѣкѣ папѣзкій, просачи пѣк, и бы еси бы што ѿ ню
 неслѣшного повѣдали. дѣи и кѣри не давалъ. Пошто ѿдѣновіи епкѣи до-
 кпо писма сѣго. писалъ и выдалъ на лѣностъ великыи рѣчи проши
 лютровыи шемомѣ. ѿписалъ емоу лютерѣ, и ты пишешъ не ведѣлъ
 писма сѣго. але с ны и жжѣекоѣ гаданѣ ниченоѣ. По екоуѣ ѿбо-
 рилъ сѣ (sic!) нанѣ мни селевестръ кацемиѣтрь папѣзкого двора.
 и писалъ проши емоу шемѣи свои мовѣчи. ели ми шѣи выведѣ.
 напишѣ емѣ шѣрдѣи люте емѣ ѿписалъ. и шѣи свои кинкѣи соу
 ѿ еѣса надѣванѣи мапѣи вѣчны и пошварю великоѣ. з блузиѣнѣ
 проши сѣоу ежѣи. еси папѣжѣ и кардыналіи на тоѣ твое писанѣ
 призволяю. еи воуплѣнѣи ри есть столицѣ антихристовѣ. Писа пѣк
 и другыи (184) мни іако ѿгостра проши емѣ повождѣи на папѣжѣ.
 люте его писанѣ к смѣ ѿвернѣлъ. писанѣ свои и ни не оумѣеть.
 Мѣдѣмиліа цеса зложи сѣимѣ великѣи в аѣшпѣркѣ на которыи пѣк
 ле папе посла своѣго послѣ Оомѣ клѣтана кардынала, на которомѣ
 сѣимѣк были вишици елѣкторѣ. радилѣ около ѿборныи проши шоур-
 ку. Мѣдѣмиліа кды сѣ докѣда ѿ лютровыи писаню. писалъ до лѣа
 папѣжа, дѣи в ча томѣ забѣкѣ бы сѣ то далѣ не розмагалѣ, бо в то
 школикоѣ мешканѣ. селевестръ повелѣ папѣжѣ на лютра. с той при-
 чины позва го папѣ до рима. по виноѣ. еси бы не станѣи. к томоу

да листъ до нѣмецъ до посла своего клѣдана. абы к нему лютра
приведено до аѳшпсркс просивши к помоу помочи оу цесарѣ и княжѣ
а кды боуде приведено. абы ѿ немъ ѡсади спра. іаковѣ пошо бы до
римѣ приведень. если бы сѣ ѡбачиль а ласки просиль. и ѡмѣниль
свое писанѣ. теде може быты ѡпашъ приверне къ цркви. писа шѣ
фрндрихови сакомѣ княжашю. и до гаврила вента законѣ аѳгоусни-
нока. абы сѣ не ѡлсчали ѡ ѡцѣ свои которіи были здавна славни
хртіанѣ и добріи абы сѣ спарали чере послѣ оученыи, абы люте новы
блѡудо преста росѣкаши, и ѡклика писма свои. Кды лютерѣ ѡбачиль
и его до рима позвано. спара сѣ іаковѣ гдѣ могаль в нѣмцѣ ѡповѣ-
дани на мѣсци безпачиномъ нѣ в римѣ пре оученыими сѣдѣми. а кды
пого не могаль мѣсти. колѣѣ кипевирскаѣ послала до папѣжа листы,
даючи ѡ лютрѣ такоѣ свѣдѣство. и сѣ ѡ захѡвѣтъ колѣгъ бѣга,
и ведлоугъ наоуки писма сѣго хртіаскыѣ цркви при шы листѣ дали
шѣ дрѡгыи листы до каролѣ мѡлтикіѣ нѣмцѣ, которы бы при лѣѣ
папѣжи. просачи абы то вызволи оу папѣжѣ. бы зложиль в нѣмцѣ
мѣсцѣ лютроки а комисарѣ оученыи на то высадиль. коу ѡ- (185)
повѣданю и вислѡханію гдѣковѣ з ѡрау своего пре которы люте боуде
выкладати писанѣ свое, к томѣ шѣ фрндри ким саскоѣ писалъ до
клѣдана послѣ папѣжаго. абы лютроки зложиль мѣсцѣ къ ѡповѣданю
къ аѳшпсркс мѣсци презпечно. подаючи много трудностій, даж ко-
торы ѡ до рима пойти не може. а кды поша рѣ пришла к томѣ.
призваль клѣданѣ до себе лютра, рекаѣ емоу, не даж того е ѡ лю-
тре поу тебе до себе възваль абы сѣ с тобою гадаши ималь аде
абы тогы прѡтивности и пошы боуркы которы е насѣѣ оупокон.
и пріѣѣтельскы ѡблѣчаѣ по пондѣна. при то да емоу двѣ рѣчи к помоу.
хоче ли мѣсти ласкоу папѣжакоу и ины дѣховны. и в покоѣ быти

БЕСПЕНЫ, ^{ч м} ЕДИНА ЛЬВІ СВОИ ВЛЪДЫ ^л ѿКЛИКА ШТО ПИСА. ДРУГАА ЛЬВІ БОЛ-
ШЕ НЕ ПИСА. ^л

Шл. 6.

Годна величаня на свѣтѣ
БОУДЕ ^т ДѢЦА ВЪ МЛАДОМЪ / ЛѢТѢ.
зна все гоность ^{с х д} БОУДЕ ^т мѣти,
црѣв в рѣка / ^х пѣстовати.
котромоу ^т принесоу дары.
три црѣв / ^с плъни вѣркі.
поклонъ и чть ^с ёмоу даючі.
пре ^з дѣа / ^т стго знаючі.
гдѣ ^т кождоѣ створѣна ёго.
БОУДЕ ^т сѧ весели с того.

Дрібне письмо довкруги тексту на стор. 134-135.

Шл.

Оуслышаша ^{в л} ѿгерды и ^т рейстоу
(sic) тако ^ж лбарды ѿ смърти ка-
^и змирово. ишли до ^х рѣскы ^н краи
и звоѣвали ^р володымскыи крайнѣ.
а кды до замкоу ^с припѣгнѣли
пѣтра ^ц пѣрьскыи в ^{лчнкой} землѣ
про ^{л м} болзнь ^к пода и замо не има-
ючи ^м квалиѣ нѣдиногю. та ^к кра-
сны ^и замо ^г сказили. Которо ^л ёще
бы ^р казими ^л троуы не добѣдова.

В. III. 133.

Sybilla Chirniká álbo Chimerya.

Będzie pánna w młodym lecie /
Godna wielbienia ná świecie.
Z nas wszech godność będzie ^{[miała /}
Krola w ręku piástowała.
Ktoremu przyniosą dary /
Trzey krolowie pełni wiary.
Chwałę y cześć iemu daiąc /
Przez Duchá świętego zniąc.
Gdzye każde stworzenie iego,
Będzie się weselić s tego.

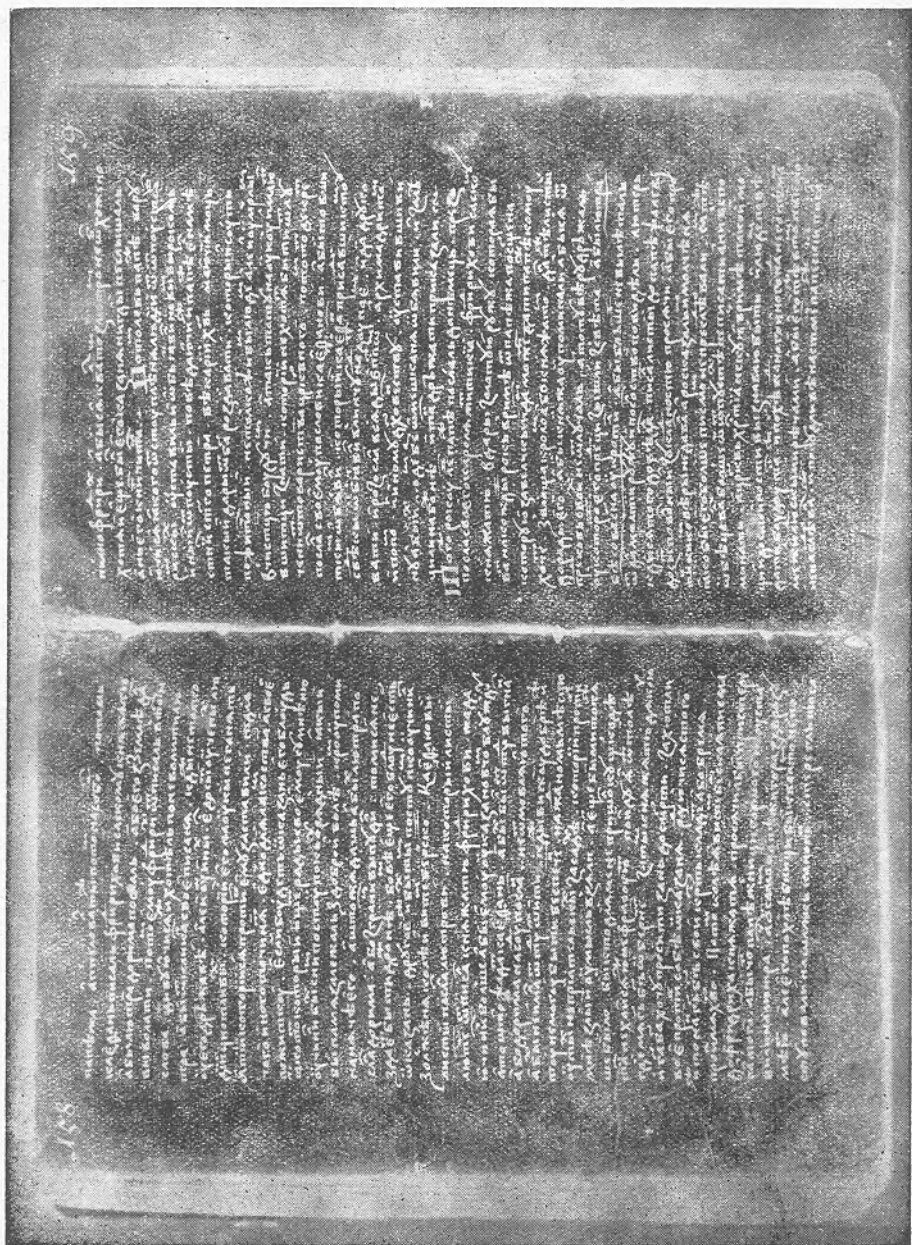
Б. III. 376 v.

Księgi Osme O Polskim Kro-
lestwie.

Vslyšawšy Olgierd y Kieystut /
takież Lubard Książęta Litewskie
śmierć Kazimierzowę / wciągnęli
do ruskich kráin / zwoiowali wło-
dźzimierski kray. A gdy do zamku
przyciągli / Piotrás Thurski z Łę-
czyckey zyemie dla boiaźni pod-
dał im zamek / nie mając gwałtu
żadnego / Thám sláchetny za-
mek skázili / którego ieścze był
Kázimierz trochy nie domuował.

по^мто лю^лбеск^мѣю^ж з^лею^ж ко^жвали а
 при^лшли до с^рдомиской з^ла^жѣ ѣ
 ко^иторо^и чинили велик^ии ш^коды
 пре^з ме^ч и ѡ^гне. Ко^лсти с^нго кри^жа
 на лы^со гор^к вы^лупили и дре^во
 кри^жа с^нго ѡ^узали. с^которы
 не могли ни ѣ^диню^ю м^ѣр^ою вы^л-
 ѡ^упати. и воза з^мѣ^сца р^ѡш^ни
 не могли. а ѣ^ди р^ѡси пов^ид^ѣк^л.
 по^кы то дре^ва с^нго на сво^е
 м^ѣс^це не положи^{те} п^ѣты^и с^ѣ то
 во не р^ѡш^ни. и ты ѡ^быча^е ѡ^сла^{ли}
 ѡ^па дре^во с^нго кри^жа на сво^е
 м^ѣс^це пре^з кара^бо^лс^ѣ с^има^хуса.

Potym Lubelską ziemię woio^wali / aż przy^lbli do Sendomierskiej
 ziemie / w ktorej czynili wielkie
 szkod^y przez miecz y ogieⁿ / Ko^ś-
 ciol S. Krzy^ża na l^ysey gorze
 wylupili / y drzewo Krzy^ża S.
 wzyeli / s^kotorym nie mogli zad-
 naⁿą miarą wiechać / bo woza z
 miejsca nie można ru^zyc / aż
 ieden Rusin powied^zyał / Poki
 tego drzewa Ś^więtego na swe
 miejsce nie doslecie / poty się
 ten woz nie ru^zy. A tym oby-
 czaiem odesłali zasię drzewo
 Krzy^ża S. na swe miejsce przez
 K^ár^ábolę Polak^á ktory był od
 nich poiman. Potym się Litw^á
 ru^zyla i wy^lbla cało z plonem.

Поменшена відбитка (негатив) рукопису, стор. 158-159.

VII.

Résumé.

Le manuscrit N° 1273 de la bibliothèque du musée de Czartoryski à Cracovie est un petit volume (15·2 × 9·5 cm.) de 220 pages. Ecriture : petit »нивысрав« lisible, sans ornements, aux rares ligatures.

Désigné dans le catalogue de cette bibliothèque sous le titre «Kronika Slejdana» («La Chronique de Slejdan»), il contient une traduction d'extraits choisis de la Chronique polonaise du XVIe siècle de Martin Bielski ainsi que d'une lettre d'Ignace Potiy, appelée »Union«. Le choix de ces extraits (le quatrième empire romain, les oracles sibyllins, la naissance et la vie de Jésus-Christ, l'oeuvre des apôtres, l'histoire des Slaves et des terres ukrainiennes, en premier lieu de la province Przemyśl, dissertation sur les qualités et les défauts de la noblesse, l'histoire de la Réformation et de la réforme du calendrier) indique que ce recueil, empreint de l'esprit polémique du XVIIe et XVIIIe siècle, était destiné à servir de lecture aux masses populaires.

Deux feuilles du manuscrit, contenant un morceau des livres d'Esdras ainsi que quelques extraits des oeuvres morales des Pères de l'Eglise, font partie de la collection ayant appartenu à l'écrivain Ivan Franko.

La dernière feuille du manuscrit porte quelques notes de date plus récente, faites pour la plupart par un certain Pierre Koss, propriétaire du code en 1735.

Le langage du manuscrit, uniforme dans toutes ses parties et représentant en général le type du langage littéraire de l'époque, accuse pourtant certains traits de dialectes montagnards situés au sud de Przemyśl.

En voici les traits les plus importants. En phonétique, *ō, ē* allongés dans les syllabes fermées se changent en *u, iu*; l'apparition de l'*e* euphonique dans un groupe de consonnes; la confusion de *u, u, v*, comme conséquence de l'euphonie; palatalisation de *c, č, š, ž, šč, t, d, n, r, l*; assimilation, dissimilation, contraction, disparition et intercalation fréquentes de consonnes. Dans la déclinaison des substantifs, la confusion des bases marque une phase de la langue, préparant l'état de choses que nous trouvons

aujourd'hui dans l'ukrainien littéraire et dans les dialectes montagnards du Sud-Ouest. Traits caractéristiques de la conjugaison : disparition fréquente de la terminaison de la 3. p. sing. prés. *tz* (*tb*) et contraction de *-aieš* en *-aš* (2 p. sing. prés.) et de *-aiet* en *-at* (3 p. sing. prés.). — Le manuscrit contient une quantité de mots empruntés aux langues étrangères permettant d'étudier les lois de leurs transformations phonétiques et morphologiques.

Les lieux désignés dans le manuscrit et les particularités de la langue permettent de soutenir la thèse que le manuscrit en question a été rédigé vers la fin du XVI siècle, au sud-ouest de Przemyśl.

L'auteur du manuscrit était soit un prêtre, soit un laïque rapproché des milieux ecclésiastiques. C'est un polémiste, pourtant libre des excès de fanatisme.

Важніші друкарські похибки.

Стор.	рядок	надруковано:	має бути :
3	3 з долу	взаїмні	взаємні
4	6 »	Чарторийськиху	Чарторийських у
7	17 з гори	студії	студій
»	1 »	τδ Περτδ Κοσσ	τδ Περτρων Κοσσ
9	5 »	перекадач	перекладач
»	14 з долу	хроніки	інших хронік
10	2 »	(i é, e)	(i, é, je)
11	12 з гори	бѣрѣжа ^т	бѣрѣжа ^т
»	17 »	відбилась	відбились
»	20 »	о (= ъ)	о (≤ ъ)
»	2 з долу	не	не
12	11 з гори	здовжені о ē	здовжені о̄, ē
»	13 »	ē ≥ i - u ю	ē ≥ iu - ю
13	8 »	przywiodł	przywiodł
17	Замітка 1)	займеників пап'жовн	займенників (і в іменнику [пап'жовн
18	11 з гори	брыланнѣ ^д	брыланнѣ ^д
19	11 з долу	хѣша ^т	хѣша ^т
22	9 з горн	brzuchy	(brzuchy)
»	11 »	спѣдѣшнюѣ ^п	пѣдѣшнюѣ ^п
»	16 з долу	wyjeżdżało	wyjeżdżało
»	»	wieżdżał	wieżdżał
»	15 »	kdy	gdy
»	1 »	spodziwieniem	s podziwieniem
23	10 з гори	спрѣдностю	с прѣдностю
»	8 з долу	што	што
»	4 »	Дисиміляція рідка,	Дисиміляція приголосних
24	4 з гори	mieiscu	mieyscu [рідка,
»	13 з долу	лучається	трапляється
25	15 з гори	тажчи	тажчи
»	18 »	а)	α) наголовок м. б. товстим
»	6 з долу	Hizmaelskiej	Hizmaelskiej [друком
26	11 з гори	35)	35a)
»	4 з долу	poswaru	s poswaru
27	10 з гори	мшнславоин	мшнславоин
28	11 »	wysłzeli	wysłzeli
29	5 з долу	kościelich	kościelich
»	11 з гори	пап'жннкѣ ^м	пап'жннкѣ ^м
31	7 »	(ku wąpieniu	(ku wąpieniu)
»	12 з долу	В.	β)
33	10 з гори	з)	γ)
34	3 »	б)	δ)
35	1 »	є.	ε)
38	20 »	до гасін ^н	викинути.
»	23 »	Оўстн ^н	Оўстн ^н
39	1 з долу	królów	królów
41	3 »	звук в	звук b
42	4 з гори	Пригосний	Приголосний)
44	9 »		додати златої ^н златої ^н 32
46	5 з долу	пыша ^п	пыша ^п
47	4 з гори	śmiecią	śmiercią

ЗМІСТ.

Сторона

Сторона

І. ВСТУП.

1. Переклади Хроніки М. Бельського на східно-словянські мови	3	3. Зміст рукопису	5
2. Палеографічний опис рукопису ч. 1273 Музею Чарторийських у Кракові	4	4. Уклад і зміст переложених місць польської хроніки	8

ІІ. МОВА Т. ЗВ. ШЛЕЙДАНА.

Правопис. 1. Правописні знаки	10	27. Заник приголосних	23
2. Правописні правила	10	28. Випад t, d	24
А. ЗВУЧНЯ		29. Випад v (u)	24
3. Глухі	11	30. Випад p	24
4. Повноголос	12	31. Поява приголосних	24
5. Здовжені o, e	12	32. Розсунення h	25
6. Позірна вокалізація зміщених глухих	13	33. Переставка приголосних	25
7. Група ir, ur	13	34. Заміна š - ŝč	25
8. Голосний a	13	В. МОРФОЛЬОГІЯ	
9. Заміна o - u	13	а) Іменники	
10. Голосний i	14	Жіночий рід	
11. Перехід ie ≥ o	17	35. Одина. а) називний, б) родовий, в) давальний, г) орудний	25
12. Перехід лямбізованого e ≥ o	17	35а. Множина. а) знахідний-називний, б) родовий, в) давальний, г) орудний, г) місцевий	26
13. Змішання i - y	17	36. Чоловічий і ніякий рід. Одина. а) родовий б) давальний, в) знахідний, г) орудний, г) місцевий	26
14. Перехід i ≥ i	18	37. Множина. а) називний, б) знахідний, в) родовий, г) давальний, г) орудний, д) місцевий	28
15. Перехід ъ + i ≥ ы (y)	19	38. Закінчення -a (-ia ≤ *-iie) в ніякому роді	30
16. Стягнення голосних	19	39. Основи консонантичні	31
17. Заміна u - u - v	19	40. Двійне число	31
18. Паліталізація приголосних	20		
19. Група di	22		
21. Заміна č - c	22		
22. Звук g	22		
23. Епентетичне l	22		
24. Змішання s - z у приростках съ - ізъ	23		
25. Уподібнення приголосних	23		
26. Дисиміляція приголосних	23		

	Сторона		Сторона
β) Прикметники та займенники і числівники з прикметниковою відмінною		48. Порядкові	34
41. Відміна та перегляд закінчень прикметників	31	49. Неозначені	34
42. Замітніші форми іменникової відміни	33	ε) Дієслово	35
γ) Займенники		50. Дієменник	35
43. Особовий та зворотний	33	51. 3. ос. однини теперіш. часу	35
44. Вказовий	33	52. Стягнені форми 2. і 3. ос. ind. praes.	35
45. Питайний і відносний	33	53. Минулий час	36
46. Інші замітніші форми займенників	33	54. Спосіб можливий і намір. речення	36
δ) Числівники		С) НЕВІДМІННІ ЧАСТИНИ МОВИ	
47. Головні	34	55. Прийменники	36
		56. Прислівники	37
		57. Сполучники	37

III. ЧУЖІ СЛОВА

α) Звучня		70. Звук <i>ь</i>	41
58. Прејотовані голосні <i>ja, io, ju</i>	38	71. Звук <i>с</i>	41
59. Початкове <i>е-</i>	38	72. Латинський та грецький звук <i>s</i>	41
60. Взаємна виміна <i>е - а</i>	38	73. Приголосний <i>l</i>	42
61. Виміна <i>а - о</i>	38	74. Грецький звук <i>ϕ</i> і латинський <i>t</i>	42
62. Виміна <i>о - у</i>	38	75. Польське <i>s</i>	42
63. Виміна <i>е - і (y) (и - н)</i>	39	76. Коротка вимова приголосних	42
64. Виміна <i>'о - 'е</i>	39	77. Подвоєння приголосних	43
65. Дифтонги <i>au, eu</i>	39	78. Поява й випад приголосних	43
66. Заміна <i>ф - в</i>	39	79. Переставка приголосних	44
67. Чужі <i>g, h</i> на початку і в середині слова	39	80. Дисиміляція у віддалі	44
68. Українська вимова чужого <i>g</i>	40	81. Подробиці з фонетики	44
69. Придихове <i>h</i>	41	β) Імена власні	
		82. Переклад імен власних і назв	44

IV. ТЕХНІКА ПЕРЕКЛАДУ.

83. Перепис і фонетичний переклад слів	45	88. Перепис чужих фраз	49
84. Слова з іншою основою	46	89. Пропущення пояснень фраз	49
85. Імена власні та прізвища	47	90. Пропущення частини речення	49
86. Слова зближені до духа народньої мови	48	91. Пояснювальний додаток до польського тексту	50
87. Переклад цитатів	48	92. Зміст довшого речення	50
		93. Зміни у фразеології	51

V. Закінчення	51
VI. Тексти й фотографії	52
VII. Résumé	68

Travaux de l'Institut Scientifique Ukrainien.

- Volume I. Série statistique, livraison 1. La population ukrainienne de l'U. R. S. S. Études de T. Olesievitch, O. Pytel, V. Sadovski et O. Tchubenko. Prix zł. 6.
- Volume II. Série statistique, livraison 2. Tableaux statistiques de la population ukrainienne de l'U. R. S. S. d'après le recensement du 17 décembre 1926. Prix zł. 20.
- Volume III. Série économique, livraison 1. E. Glovinski, K. Macievitch, V. Sadovski. Les problèmes contemporains de l'économie de l'Ukraine. Prix zł. 6.
- Volume IV. Série philologique, livraison 1. Constantin Tchekhovytych, docteur ès lettres. Alexandre Potebnia, philosophe-linguiste ukrainien. Prix zł. 6.
- Volume V. Série de droit, livraison 1. Prof. A. Lotocki. Les sources ukrainiennes du droit ecclésiastique. Prix zł. 12.
- Volume VI. Série de mémoires, livraison 1. A. Lotocki. Notes et souvenirs. I partie. Prix zł. 8.
- Volume VII. Série économique, livraison 2. V. Sadovski. Le travail en Ukraine Soviétique. Prix zł. 6.
- Volume VIII. Série de mémoires, livraison 2. Mémoires. L. Wasilewski, M. Galine, S. Stempowski, A. Topchybachy, Tabouis. Prix zł. 6.
- Volume IX. Série de manuels, livraison 1. Prof. D. Dorochenko. Esquisses de l'histoire ukrainienne. Vol. I (jusqu'à la moitié du XVII siècle). Prix zł. 8.
- Volume X. Série philologique, livraison 2. Dr. Nicolas Pouchkar. La plus récente palatalisation des consonnes dans la langue ukrainienne. Prix zł. 5.
- Volume XI. Série économique, livraison 3. I. Ivasiuk. La coopération de crédit en Ukraine. Prix zł. 5.
- Volume XII. Série de mémoires, livraison 3. A. Lotocki. Notes et Souvenirs. II partie. Prix zł. 15.
- Volume XIII. Série historique, livraison 1. A. Docenko. La campagne d'hiver de 1920. Prix zł. 15.
- Volume XIV. Série philologique, livraison 3. Ivan Zilynski. Carte des dialectes ukrainiens avec explications. Prix zł. 2'50.
- Volume XV. Série historique, livraison 2. La guerre ukrainienne de 1920 contre Moscou I partie. Documents de l'Etat-Major de l'Armée de la République Démocratique Ukrainienne, publiés sous la direction du général V. Salski par le général P. Chandroucq. Prix zł. 15.
- Volume XVI. Série de droit, livraison 2. Prof. A. Lotocki. L'Autocéphalie. Volume I. Prix zł. 8.
- Volume XVII. Série historique, livraison 3. Le Journal de l'hetman Orlik avec notes et commentaires de Jean de Tokary Tokarzewski Karaszewicz. Prix zł. 6.
- Volume XVIII. Série de manuels, livraison 2. Prof. D. Dorochenko. Esquisses de l'histoire ukrainienne. Vol. II. Prix zł. 12.
- Volume XIX. Série de droit, livraison 3. Prof. A. Yakovliv. Les traités moscovito-ukrainiens aux XVII — XVIII siècles. Prix zł. 8.
- Volume XX. Série économique, livraison 4. Prof. ing. I. Chovheniv Economie hydraulique en Ukraine, dans le bassin du Dnieper. Prix zł. 4.
- Volume XXI. Série des mémoires, livraison 4. A. Lotocki Notes et souvenirs. III partie. Prix zł. 15.
- Volume XXII. Série pédagogique, livraison 1. S. Siropolko. L'instruction publique en Ukraine Soviétique. Prix 10.
- Volume XXIII. Série économique, livraison 5. Prof. V. Ivanys. Utilisation des forces de la nature dans l'économie de l'Ukraine et du Caucase du Nord. Prix zł. 5.
- Volume XXIV. Série philosophique, livraison 1. Prof. D. Tchyzevskij. La philosophie de Grégoire Skovoroda. Prix zł. 8.
- Volume XXV. Série d'histoire de la littérature, livraison 1. E. Smal-Stocki. T. Chevtchenko. Interprétations. Prix zł. 10.
- Volume XXVI. Série économique, livraison 6. V. Sadovski. La main-d'œuvre agricole en Ukraine. Prix zł. 8.
- Volume XXVII. Série économique, livraison 7. B. Ivanicki. Les forêts et l'économie forestière en Ukraine. Volume II (paraîtra prochainement).
- Volume XXVIII. Série spéciale: Travaux de la Commission d'études des questions polono-ukrainiennes, livraison 1. Leon Wasilewski. La question ukrainienne comme problème international (en langue polonaise). Prix zł. 5.
- Volume XXIX. Série philologique, livraison 4. Basile Lev, docteur ès lettres. Une traduction ukrainienne de la chronique polonaise de Martin Bielski.

Varsovie, Służewska 7, m. 4.

Праці Українського Наукового Інституту.

- Том I. Серія статистична, книга 1. Українська людність ССРСР. Розвідки Т. Олесеви́ча, О. Інтеля, В. Садовського і О. Чубенка. Ціна зол. 6.
- Том II. Серія статистична, книга 2. Тиміш Олесеви́ч. Статистичні таблиці українського населення ССРСР. за переписом 17 грудня 1926 року. Ціна 20 зол.
- Том III. Серія економічна, книга 1. Є. Гловінський, К. Мацієвич, В. Садовський. Сучасні проблеми економіки України. Ціна 6 зол.
- Том IV. Серія філологічна, книга 1. Д-р Константин Чехови́ч. Олександр Потебня. Український мислитель-лінгвіст. Ціна 6 зол.
- Том V. Серія правни́ча, книга 1. Проф. О. Лотоцький. Українські джерела церковного права. Ціна 12 зол.
- Том VI. Серія мемуарів, книга 1. О. Лотоцький. Сторінки минулого. Частина перша. Ціна 8 зол.
- Том VII. Серія економічна, книга 2. В. Садовський. Праця в УСРСР. Ціна 6 зол.
- Том VIII. Серія мемуарів, книга 2. Л. Васілевський, М. Галін, С. Стемповський, А. Топчибаші, Табуї. Спогади. Ціна 6 зол.
- Том IX. Серія підручників, книга 1. Проф. Д. Дорошенко. Нарис історії України Том I. (до половини XVII ст.) Ціна 8 зол.
- Том X. Серія філологічна, книга 2. Д-р Микола Пушкар. Наймолодша паягализація шестестівок в українській мові. Ціна 5 зол.
- Том XI. Серія економічна, книга 3. І. Івасюк. Кредитова кооперація на Україні. Ціна 5 зол.
- Том XII. Серія мемуарів, книга 3. О. Лотоцький. Сторінки минулого. Частина друга. Ціна 15 зол.
- Том XIII. Серія історична, книга 1. О. Доценко. Зимовий похід 1920 р. Ціна 15 зол.
- Том XIV. Серія філологічна, книга 3. Іван Зілинський. Карта українських говорів з поясненнями. Ціна 2'50 зол.
- Том XV. Серія історична, книга 2. Українсько-московська війна 1920 р. Частина перша. Оперативні документи Армії Української Народньої Республіки. Під редакцією генерала В. Сальського, документи впорядкував генерал П. Шандрук. Ціна 15 зол.
- Том XVI. Серія правни́ча, книга 2. Проф. О. Лотоцький. Автокефалія. Том 1. Ціна 8 зол.
- Том XVII. Серія історична, книга 3. Діярий гетьмана Пилипа Орлика. Опрацював для друку Ян з Токар Токаржевський Карашевич. Ціна 6 зол.
- Том XVIII. Серія підручників, книга 2. Проф. Д. Дорошенко. Нарис історії України. Том 2. Ціна 12 зол.
- Том XIX. Серія правни́ча, книга 3. Проф. А. Яковлів. Українсько-московські договори в XVII — XVIII ст. Ціна 8 зол.
- Том XX. Серія економічна, книга 4. Проф. інж. І. Шовгенів. Водне господарство в басейні р. Дніпра на Україні. Ціна 4 зол.
- Том XXI. Серія мемуарів, книга 4. О. Лотоцький. Сторінки минулого. Частина третя. Ціна 15 зол.
- Том XXII. Серія педагогічна, книга 1. Проф. С. Сірополко. Народня освіта на Сове́тській Україні. Ціна 10 зол.
- Том XXIII. Серія економічна, книга 5. В. Іванис. Енергетичне господарство України та північного Кавказу. Ціна 5 зол.
- Том XXIV. Серія філософічна, книга 1. Проф. Д. Чижевський. Філософія Г. С. Сквороди. Ціна 8 зол.
- Том XXV. Серія історично-літературна, книга 1. С. Смаль-Стоцький. Т. Шевченко. Інтерпретації. Ціна 10 зол.
- Том XXVI. Серія економічна, книга 6. В. Садовський. Робоча сила в сільському господарстві України. Ціна 6 зол.
- Том XXVII. Серія економічна, книга 7. Б. Іваницький. Ліси й лісове господарство України. Том II (друкується).
- Том XXVIII. Серія праць Комісії для дослідів над польсько-українськими питаннями, книга 1. Леон Васілевський. Справа українська як міжнародне питання (в мові польській). Ціна 5 зол.
- Том XXIX. Серія філологічна, книга 4. Др. В. Лев. Український переклад хроніки Мартина Бельського. Ціна 3 зол.